

Kot 15 fuzet 1-2
1908: jan. - feb.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

3 9088 01427 0805

QL
461
R873
ENT

Ent. Soc. Wash.

XV. kötet. 1908. január—február 1—2. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra.

—*—

DR. BEDŐ ALBERT BIRÓ LAJOS DR. CHYZER KORNÉL
DR. ENTZ GÉZA MOCSÁRY SÁNDOR

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ÉS CSIKI ERNŐ.

BUDAPEST, 1908.

A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
IX., ERKEL-UTCZA 12.

Megjelenik minden hónap első napján, július és augusztus havak kivételével.
Előfizetési ára egész évre 8 kor

Tartalom.

<i>A. Aigner Lajos</i> : Mimicry, selectió, Darwinismus	1
<i>Mocsáry Sándor</i> : A lepkébábokban élősködő fémdarázsokról ...	5
<i>A. Aigner Lajos</i> : Ferdinánd bolgár fejedelem mint entomologus ...	6
<i>Bordán István</i> : Cyprusi útam I.	8
<i>A. Aigner Lajos</i> : Magyarország pillangói XXIV.	13
<i>Kuthy Dezső</i> : Adalék Magyarország Orthoptera-faunájához ...	17
<i>Speiser Ferencz</i> : Bogarászati kirándulások	24
<i>A. Aigner Lajos</i> : Változások a magyar lepke-fauna terén ...	31
<i>Csiki Ernő</i> : Magyarország szű-féléi XI.	35
<i>Csiki Ernő</i> : Új bogár Magyarországból	39

Különfélék.

<i>Csiki Ernő</i> : A bolhák gyűjtése	40
A bogarak szarvairól	41
Óriási róvargyűjtemények	41
A skorpiók szűrése	42
<i>Colias Myrmidone</i> var. <i>balkanicus</i>	42
Védekezés élősdiek ellen	42
<i>Kostka L.</i> : <i>Delephila livornica</i>	43
<i>D. E.</i> : A <i>Vespa Crabro</i> dolgozóiról	43

Irodalom.

<i>Flach</i> , <i>Strophosonius</i> . — Ismerteti <i>Csiki Ernő</i>	44
<i>Petri</i> , <i>Larinus</i> . — Ismerteti <i>Csiki Ernő</i>	44
<i>Schilsky</i> , <i>Die Käfer Europas</i> . — Ismerteti <i>Csiki Ernő</i> ...	44
<i>Grund</i> , <i>Lycaena Argides</i> . — Ismerteti <i>A. Aigner Lajos</i> ...	45
<i>Aigner</i> , <i>Magyarország Lepkái</i> . — Ismerteti <i>Ulbrich E.</i> ...	46
<i>Berne fürs Ausland</i>	1

A kir. magy. Természettudományi Társulat allattani szakosztálya minden hónap első péntekén (VIII. Eszterházy-utca 16.) ülést tart. Vendégeket szívesen lát

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900., 1901., 1902., 1903., 1904. es 1905-iki teljes évfolyammal még szolgálhatunk. Új előfizetők feleáron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak a II. kötet kapható, ára 6 kor. Az I. és III. kötetet készpénzen visszaváltjuk.

Az előfizetési összegek kiadóhivatalunkhoz (IX., Erkel-utca 12.) czimzendők.

Mimicry, selectió, Darwinismus.

Irta A. Aigner Lajos.

Négy évvel ezelőtt Dr. Piepers M. C. „Mimicry, Selection, Darwinismus“ című kötetével azzal a szándékkal lépett a nyilvánosság elé, hogy a mostani társadalomban uralkodó fogalmakra a jogról is mind arra nézve, ami azzal erkölcsi és társadalmi tekintetben összefüggésben áll, fölöttébb szükséges reformot kezdeményezzen, még pedig az emberre és társadalmára való alkalmazásával annak, amit az evolutio tanából biológiai tekintetben meríthetünk.

Ugyan annak a törekvésnek szolgál az imént megjelent újabb kötete (Noch einmal Mimicry, Selection, Darwinismus. Leiden. 1907). Abból a meggyőződésből indul ki, hogy a darwinistikus tan, a darwinistikus morál, miként ezek az egész társadalmi életre kihatnak, az abban erősen előtérbe lépő romlottságnak igen jelentékeny tényezői.

Ennélfogva harcot indított ellenük és minthogy a darwinistikus elméletre is kivált a kiválogatódás elméletére a Mimicry-elmélet — miként azt egyik legismertebb követője, Weisman hangsúlyozta — a legerősebb támasztékok egyike, első sorban az ellen fordul, mivel specialis tanulmányai folytán különösen alkalmasnak és jogosultnak érzi magát arra, hogy sikeresen küzdhessen ellene.

Ha ez az egész hadjárat már az alapjául szolgáló nemes szándék miatt is tiszteletet érdemel, szerző műve még azáltal is különösen érdekessé válik, hogy ellentétben a legtöbb antidarwinistikus iratokkal — nem felekezeti, hanem tisztán *tudományos* szempontból indul ki, hiszen a hitet az észnél alantasabb evolutiónális álláspontnak tekinti.

Első kötetével s egész törekvésével nem igen szíves fogadtatásban részesült és csak egyesek igyekeztek a színek evolúciójáról szóló új elméletét megezáfolni, többnyire csak vállvonogatással találkozott, vagy éppen agyonhallgatták, mint gyakran szoktak eljárni oly emberrel szemben, aki nem alkalmazkodik az uralkodó divathoz. De azzal a szerző be nem éri, sőt nyilván kényszeríteni akarja a tudósokat, hogy elméletét komoly vizsgálat tárgyává tegyék s ismerjék el annak helyességét vagy mutassák ki ferde voltát. És erre előbbi kötetének bírálót, azok érveit porba tiporva, éles szavakkal hívja fel.

Mi itt csupán azzal foglalkozunk, amivel a szerző a tudományt gyarapítani akarja.

Az állatok és növények színét nem tekinti olyasminek, ami természeténél fogva változhatatlan, sőt a szín evolutionális változásnak van alávetve, mely olykor látszólag megállapodik ugyan, de máskor fölötte gyorsan tanúsítja hatását. E két szélsőség között számos átmeneti fázis észlelhető. Valamely faj egyéneinek különböző színezete azonos folyamatnak ugyanannyi fokozata.

A színfejlődési folyamat lefolyására hat a táplálék éppen úgy mint az éghajlat és sok más ok; az ily külső tényezők azonban *mindig csak közvetve hatnak, amennyiben a természetes evolutionális folyamatot siettetik vagy megakasztják vagy egyébként befolyásolják.* Így azok a megakasztó jelenségek, melyek a hidegnek befolyására a lepkék színének fejlődésében fellépnek, szintén nem valamelyes chemiai vagy physikai hatás *közvetlen* következményei, hanem *közvetett* befolyásuk van, mely a rovar szín. evolutionális folyamatát zavarja. Az *Arctia caja* L. úgynevezett hidegségi eltérését tévesen emlegetik a szerzett tulajdonságok átöröklésének példájául. Ha azonban tudjuk, hogy az állítólagos hidegségi eltérés lényegben nem más, mint — esetleg csakugyan hidegség által felidézett — késleltetése a színevolutionális folyamat lefolyásának, akkor világos, hogy itt szerzett tulajdonságokról szó sem lehet.

Rendesen nem tesznek különbséget a beteges albinismus s az evolutionális elhalványosodás közt. A hidegség befolyása következtében az idők folyamataiban fehérre vált madárfaj, mint a jeges medve, vagy más már teljesen vagy csak télen a póluson vagy magas hegyeken fehérre válló állatok, vagy a domesztikáció folytán fehérre vált állatok éppen oly kevésbé albinók, mint a

szőkehajú, kékszemű fehér germán, kinek fajtája alighanem a hidegségnek ugyanazon befolyása alatt fejlődött az utolsó jégkorszakban valószínűleg Európa északi tájain. Viszont az emlősök és madarak számos fajánál olykor előforduló fehér példányok mindig beteges eredetű albinók. A beteges albinismust tehát nem szabad összetéveszteni a pigment elhalványodásával vagy eltűnésével, mint a színevolúciónak szabályos jelenségével. Ugyanígy vagyunk az úgynevezett melanismusra való hajlandósággal is. Ez sem véletlen vagy hirtelen fellépő tünet, hanem szórva nyosan ugyan, de ismételt előforduló, sőt valószínűleg elszaporodó félben levő evolutionális jelenség olyasmiről, ami ismeretlen erőnek látszik, amely az állatok színezésében uralkodik s azt fokozatos változásnak aláveti. Ámde amaz ismeretlen erő nem más, mint a színevolúció jelensége.

A ki előtt ez a jelenség ismeretlen, az voltaképen nem lehet tisztában azzal, hogy ez vagy amaz színnek mily jelleget tulajdonítson és miként feleljen arra a kérdésre, hogy mi oknál fogva olyanok, a minők. Az ilyennek be kell érnie azokkal a már egyszer uralomra kapott ingatag fogalmakkal, melyek szerint azok a hőmérséklet és fény hatásának következményei. Abban a tévtanban is hisz, hogy a déli és északi Európában előforduló lepkefajoknál mutatkozó különbség a melegség különbözetének tulajdonítandó, sőt azt még a dimorphismus lokális eseteire is vonatkoztatja. De már régebben rámutatott a szerző arra, hogy ugyanazok a különbségek nagy számban kimutathatók p. o. az indo-ausztráliai fannában egy azon faj lepkéi között, melyek különböző vidékeken, a teljesen azonos éghajlatú viszonyok közt élnek, pedig ezeknél úgynevezett száraz- és eső évadi alakokról szó sem lehet.

Ezzel kapcsolatban az ily álláspontra lévő néhány európai alakban a jégkorszakbeliek megközelítését is látja. Azt is hiszi, hogy az ilyen, az úgynevezett száraz- és eső évadi alakokat, a trópusokban közvetlenül a szárazság vagy nedvesség hatása hozza létre, ami azonban téves fogalom. Ebben a tekintetben széles körben túlzó nézetek kaptak lábra, amelyek a kontinensen egyoldalúan szerzett megfigyelésen alapulnak. Az igaz ezekben azonban csak az, hogy az említett formák következményei annak a fokozott színevolúciónak, melyet az esőévadban a folytonos busás táplálék előidéz. Azt a véleményt sem fogadja el a szerző, hogy a különböző pigmentváltozások csak tévszínű

(Fehlfarben) lennének, mint a pigment bőségének, hiányának vagy eltolódásának jelenségei.

Szerzőnk a színevolutióról szóló elméletének magyarázatául felhozzuk a következő példát: A *Catocalák* alsó szárnyának felülete egyszerűen az eredeti általános piros szín reliktaít mutatja az átváltozás különböző fokozatában. Néhányuknál az előbbi piros színnek még egy része megmarad, vagy már halvány pirossá, sárgává, vagy éppen fehérré elhalványodott, sőt amellet a fekete szín kisebb-nagyobb mértékben gyarapodott, annak utána pedig olykor a kék szín lépett fel interferentiális szín gyanánt. Mind ez tehát pontosan a színevolúció szabályai szerint megy végbe, amint az számtalan lepkén észlelhető. Rejtély azonban, hogy a színrelikták miért nem találhatók a felső szárnyon is. Valószínű, hogy ezen szárny színe különös oknál fogva megváltozott, még pedig ugyanabból az indokból, mely azt számos más éjjeli lepkén is létre hozta. Az elszíneződés folyamatát előidézői első sorban a hidegség, a domesztikáció és földrajzi természetű befolyások, de kétségen kívül van még több ily hatás is, p. o. a fény, melynek azonban eddigelé túlságos nagy jelentőséget tulajdonítottak.

Ami a domesztikáció hatását illeti, közel fekszik annak feltevése, hogy azt pszichikai befolyásnak tulajdonítsuk, miután az állatnak leginkább és folytonosan működő lelki tevékenysége a táplálék felkeresésére irányul is mind arra, ami ezzel összefüggésben áll, ennél fogva az minimumra száll alá a domesztikált állatnál, amelyet az ember lát el táplálékkal. De ezáltal igen megesőkkent a saját egyén és családja biztonságára irányuló gond is, ami okvetetlenül pszichikai következményeket von maga után.

Pedig a különbség annak hatása közt, amit ingernek nevezünk és a külső befolyások úgynevezett közvetlen hatása közt abban rejlik, hogy az utóbbiak egyenesen kémiai vagy fizikai úton hoznak változásokat létre, holott az inger a pszichikai elemet hozza mozgásba s ennél fogva pszichikai hatásokat idéz elő, — habár ezek pszichikai mivoltát ismét chemico-physikainak gondolhatjuk — s ennek folytán közvetett szerves változások okozója. Ennek természetes következménye az, hogy mindenütt, ahol bármely, a szervezetet evolutionálisan befolyásoló folyamatban a külső behatás nyilvánul, ez a hatás csak inger folytán, nem pedig közvetlen chemiai-physikai úton jöhetett létre. Nagyon

valószínű tehát, hogy a domesztikáció által létrejött fizikai hatás ingerként lép fel és mint ilyen a színevolúció folyamatának fokozásához hozzá járul. Ennélfogva, mivel az úgynevezett geographiai befolyás is ugyanottan az evolutionális folyamatban hasonló módon érvényesül, valószínűen feltehető, hogy azt ily inger okozza. Minthogy továbbá a nevezett folyamatban a hidegség is ugyanazon módon nyilvánul, ezt a befolyást is ingernek, nem pedig közvetlen hatásúnak kell képzelnünk.

A két kötetes munkát ajánljuk mindazok figyelmébe, akik a tárgy iránt érdeklődnek.

A lepkebábokban élősködő fémdarázsokról.*)

Irta *Moosáry Sándor*.

A rovarvilág kolibrijei a különféle ragyogó színekben pompázó fémdarázsok (*Chrysididae*) családjából eddig mintegy 900 faj ismeretes a föld minden részéből.

Miként tudva van, a fémdarázsok kivétel nélkül mind élősdik, parazit életet élnek, leginkább a saját rokonaiknál, a hártýaszárnyú rovaroknál (*Hymenoptera*), főleg a kaparó és redósszárnyú darázsoknál és a méhféléknél. Petéiket a már eleséggel és az anyaállat petéjével ellátott fészekbe csempézik s a pete csak akkor kel ki, midőn a gazda álezája teljes növéset már csaknem elérte, az élősdik áleza annak a hátára veti magát és nedvét lassankint kiszíván, néhány nap alatt teljesen felnő.

Ezzel ellentétben, a levéldarázsok *Nematus* fajainál élősködő három *Cleptes*-faj: a *nitidulus*, *semiauratus* és *pallipes*, a fűrkészdarázsok módjára, a szabadban élő levéldarázs lárvák bőre alá rejti a petéjét és az áleza nem hal el előbb, mígnem bábbá változását a földben bevégezte.

Aránylag csak kevés, csupán 87 faj fémdarázsuk a gazdája ismeretes. Itt önkényt felmerül az a kérdés, miben élhetnek a többi fajok, főleg a tropikus tájak lakói, hol az *Osmia*- és *Odynerus*-fajok, — melyek a legtöbb fajnak gazdái — csak gyé-

*) Előadatott a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók pozsonyi XXXIV. vándorgyűlésén 1907. aug. 29.

ren vannak képviselve. E kérdésre megfeln látszik két igen érdekes újabb felfedezés, melyek szerint a fémdarazsak gazdái nemcsak a hártvásszárnyú rovarok között keresendők, hanem valószínűleg a többi rovarrendek között is. Így Joannis abbé (Annal. Soc. Entom. France. Sér. VII. Tom. VI. 1886. Bullet. p. 147.) számos példányát nevelte és nekem is bőségesen juttatott a *Chrysis Shanghaiensis*-ből, melyeket neki egy Kхинában élő miszionárius küldött s a melyek ott a *Monema flavescens* Walk. szövőlepkének a parasitái. Ez új fölfedezés már csak abból a szempontból is igen érdekes, hogy itt az anyaállat hosszú tojócsövével a már begubózott s talán már bábbá is alakult hernyót kívülről szúrja meg, miként némely fürkészdarázs-fajok. Ma ez eset már nem egyedül áll az irodalomban. Dr. K. Brauns felfedezte, hogy a *Chrysis Shanghaiensis*-hez nagyon hasonló *Chrysis bombycida* Mocs. Dél-Afrikában (Bothaville, Orange) a *Coenobasis amoena* Feld. nevű, szintén szövőlepke parazitája s nekem belőle a gubókkal együtt három példányt küldött ajándékba.

Ezek után nem lehetetlen, sőt nagyon is valószínűnek látszik, hogy a fémdarazsak a lepkéken és hártvásszárnyú rovarokon kívül még a bogarak s a többi rovarrendeknél is, vagy legalább azok egy részénél is élőködnek, amely körülmény felfedezésüket nagyon megnehezíti. Bizonyára igen érdekes volna tudni, miféle állatok parasitái a Budapest körül némely években nem éppen nagyon ritka *Cleptes orientalis* és *Euchroeus purpuratus* szép fémdarazsak? Hazánk bűvárainak még e tekintetben is tágas tér kínálkozik s azért azt, főleg a fiatal nemzedéknek, melegen ajánlani el nem mulaszthatom.

Ferdinánd bolgár fejedelem mint entomologus.

Irta A. Aigner Lajos.

Már egy alkalommal bemutattuk Ferdinánd bolgár fejedelemet mint gyakorló lepkészt (R. L. XII. kötet 189.), most azonban, midőn nem régen megülte trónra léptének 20-ik évfordulóját, egész működésére vetünk futó pillantást.

Húsz éve annak, hogy a bolgár népképviselőt az akkor magyar huszárfőhadnagyot, Coburg herceget fejedelemmé kiálította. Azt a nagy és nehéz feladatot, melyet a fejedelem magának kitűzött, fényesen megoldotta. Egész csendben sikerült Bolgárországban a rendet helyreállítania, tekintélyes hadsereget szerveznie s országát aránylag rövid idő alatt a haladás és jólét ösvényére terelnie. Sofia csinos, modern fővárossá lett s a többi bolgár város is nagy haladásról tanuskodik. A nyilvános iskolák száma négyszerte nagyobb mint volt, a felsőbb tanintézetek felvirágoztak, új bolgár irodalom keletkezett.

Mindezeknél jobban érdekel bennünket itt az, hogy a fejedelem egyuttal entomologus is. Több entomologiai egyesület tagja s a zürichi Societas Entomologica védnöke.

A fejedelemnek két nagy rovargyűjteménye van, az egyik Bécsben van a Coburg-palotában, a másik Sofiában az udvari muzeumban. Az előbbi csak lepkéket foglal magában, többi közt a Millière-féle híres gyűjtemény jó részét. A sofiai muzeum felől: 1. bogárgyűjteményt, m. e. 10,000 fajjal, többnyire a Balkánból. 2. lepkegyűjteményt, m. e. 3000 exóta és m. e. 2000 palae-arcikus fajjal, különös tekintettel a bolgárországi faunára 3. Fontosabb rovarfajok biológiai gyűjteménye. Mindkét gyűjtemény rendezését és gondozását a bécsi udvari muzeum öre Dr. Rebel H. tanár vállalta el.

A fejedelem Magyarországon, Görög- és Bolgárországban buzgón gyűjtötte a lepkéket és ő volt az első, aki a *Thais Cerysi*-t a Balkán északi oldalán, Tyrnován találta. Jelenleg az ornithologian kívül kütönféle ritka lepkefaj tenyésztésével s a japán s északamerikai selyemszövők meghonosításával foglalkozik. Ezeket a kísérleteket a tulajdonát képező állatkertben végzi, amelyben m. e. 2000 állatfajt eltart.

A fejedelemnek a rovarvilág iránt tanusított élénk érdeklődése természetesen felköltötte a bolgárok közt is az entomologia iránti hajlamot. Máris számosan gyűjtik a lepkéket és bogarakat és a külföldi bűvárok szívesen veszik igénybe azt a támogatást, melyben Sofiában részesítik arra, hogy a Balkánban gyűjthesse- nek. A tudományos egyesületek pontosan számontartják az ország faunáját és maholnap épen oly jól fogjuk ismerni Bolgárország állatvilágát, mint akár saját hazánkét. És mind ez Ferdinánd fejedelem érdeme.

Cyprusi útam.

Irta: *Bordan István.*

I.

Az 1900. év tavaszán a Balkánra készültem, s különösen Albániában és Montenegróban óhajtottam rovarászati kutatásokat eszközölni. Az volt a szándékom, hogy előbb Európa délkeleti vidékeit bejárjam, majd a következő évben átmegegyek Syriába és Anatóliába, végre pedig az Archipelágus szigeteire terjesztem ki kutatásaimat.

Tervemet közölvén ismerőseimmel, ezek azt tanácsolták, hogy elsősorban a kevésbé ismert és így érdekesebb „Kypros“-t keressem fel és ne csak rovarokat gyűjtssek, hanem madarakra is terjeszszem ki figyelmemet.

Nagyobb szabású utazásokban ugyan még kezdő lévén, mivel Cyprus archeologiai szempontból is vonzott, elfogadtam a tanácsot s miután felszerelésemet a madár vadászatára és bőrök preparálására is kiegészítettem — április hó 18-án elindultam, részint vasuton, részint pedig hajón igyekeztem célomat mielőbb elérni.

Konstantinápolyig útam a lehető legsimábbau folyt le, első kellemetlenségem az utóbbi helyen támadt: ugyanis daczára a magammal vitt ajánló-levelek, igazoló okmányok stb. a konstantinápolyi vámosok lőfegyveremet és lőszerkészletemet elkobozták, s még 650 piaster birságot is róttak ki reám, mely birságot azonnal lefizetnem kellett. Nem használt ott könyörgés, sem fenyegetés.

Az osztrák-magyar követség intervenciója folytán megkaptam fegyvereimet és lőszerkészletemet, de a pénzemnek — pedig annak visszaszerzését is megígérték — annak elhegedült szt. Dávid!

Konstantinápolyban három napig kóboroltam, várva a hajó indulását. Ezen idő alatt megnéztem mindazt, amit nagyobb költség nélkül megnézni lehetett. Szép idő lévén a közeli környékre is kirándultam.

Április 26-án felhurczolkodtam a „Catalonien“-re, melyre, hogy ellensúlyozzam a nagy „érvágást“, a nem éppen kényelmes, de sokkal olcsóbb és így rám nézve anyagi tekintetben előnyösebbnek látszott fedélzetre váltottam jegyet. A tengeri út 6 napig

tartott, s eléggé változatos volt; a folyton változó vidék, no meg a hajóélet is elfelejtette a fedélzet egyéb kellemetlenségeit. Április 27-én reggel Hissarlik mellett haladtunk el, jó szemmel tisztán kivehető volt a „fa-ló fufang” színtere, Trója vidéke. Smyrna elé 28-án érkeztünk. Már előbb is, mikor egy-egy buján zöld, virágompában díszlett sziget mellett elhaladtunk, igen sok lepkét láttam. Smyrnában, hol kiszállhattunk a rovarvilág gazdagsága voltáról közelebről is meggyőződhettem. Rhodos szigetnél április 29-én kötöttünk ki, de csak rövid ideig tartózkodtunk, így csak a vidék lerajzolására szoritkozhattam. Beyruth elé április 30-án jutottunk. Itt teljes két napig tartózkodtunk, mely időt arra használtam fel, hogy a Libanon alját közelebről megnézzem, hogy annak idején tudjam mennyi fontosságot tulajdonítsak e vidéknek. Itt is valóságos kincses bányát találtam rovarokban. Ilyen kedvező előjelek után már alig vártam, hogy a hat napi tétlenség végét érjem, hogy végre valahára kedvem szerint láthassak a rendes gyűjtéshez. Biztosra vettem, hogy Cypruson, — Smyrna és Beuruth közötti fekvésénél fogva, — szintén gazdag zsákmányra számíthatók, minek már előre is örvendtem. Nagyon csalódtam!

Május 2-án reggel 3 óra körül érkezett hajónk Cyprus közélébe. A nagy köd miatt azonban mit sem lehetett látni. Öt óra körül — minden átmenet nélkül, mint a színházban — hirtelen felemelkedett a köddfüggöny és előttünk feküdt „Aeria”, Aphrodite szülőföldje, a fehér, kietlen kopár, növénytelen „Makaria”, — mint Hesichios nevezte el — mely epitheton ma úgy illik Cyprusra, mint az ökörré a monokli. 5 órakor lebocsájtotta hajónk horgonyát mintegy 2 kilométernyire a larnakai parttól, mert a csekély víz és a sok szikla miatt, melyek a tenger fenekét a sziget körül ellepik, kisebb hajó sem közelítheti meg egészen a szigetet, rendes kikötő pedig a szigeten nincsen.

Míg a bárkások a hajónkhoz érkeztek, miután podgyászomat a kiszálláshoz előkészítettem, távcsövemmel „gusztáltam” leendőbéli működési teremtet, miközben vérmes reményeim alaposan esőkkentek. Amennyire elláthattam a sziget déli részén, mindenütt elszomorító kopárságot konstatálhattam, csak itt-ott ütötte fel egy-egy „török-fa” (datolyapálma) tépett, tollseprő alakú fejét. A hőmérőm 29° R. mutatott.

Nagy kedvem támadt, az úti fáradoalmak és átélt kellemetlenségek daczára, az utat folytatni Pireusba és onnan valami

alkalmatossággal eredeti tervem szerint Albániába tartani, de nem akartam gyávának látszani, de azért is hogy mondhassam, hogy személyesen győződtem meg arról, hogy nem érdemli meg a különösebb anyagi áldozatot magán ember részéről Cyprus szigete, beszálltam a felfogadott bárkába, mely 10 perc alatt a larnakai angol vámőrszök karjaiba vitt. Mintha csak összebeszéltek volna, a vámőrök itt is elsősorban fegyvereimre vetették magukat, s ezeket szó nélkül szépen elszedték tőlem. A löszerkészletemet itt nem bántották, mert azt elővigyázati szempontjából az összes zsebeimben biztonságba helyeztem.

A görög és török nyelvben való akkori gyakorlatlanságom daczára elég hamar sikerült egy üres elsőemeleti folyosórészt lakásnak kapni, még pedig egy holitschi hazámfiánál, ki azonban csehül dicsérte a magyarok Istenét, s ki mint „Cirkus-Director“ került ide, majd felcsapott „photografos“-nak. „Lakásom“-ért havi $\frac{3}{4}$ L = 18 koronát kellett fizetnem, nó, de legalább volt egyelőre kivel beszélhetni. Chamberlain kormánybiztosnál tett látogatásommal annyit értem el, hogy tíz nappal később $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ L lefizetése ellenében visszakaptam fegyvereimet, azonban löni, bár vadászjegyet is váltottam $\frac{1}{2}$ L-ért, csak szeptember hó 15-től kezdve volt szabad. A helytartóhoz intézett kérelmem, a fennálló törvényekre való hivatkozással, nemlegesen intéztetett el, ajánló leveleim itt is hiábavalóknak bizonyultak. Még a „Consulato Austriaco“ is ahhoz kötötte közbenjárását, ha „bécsi“ ajánlóleveleket tudok előmutatni.

Mennyire bosszantott, hogy vadászni nem volt szabad, elég ha felemlítem, hogy a bent egészen török jellegű városban ezrivel repült a parti fecske, ritkán ugyan, de néha mégis füstifecske is volt látható. Esténkint pedig virgonez kuvikok ugrándoztak a lapos háztetőkön.

A „Phanaromene“ (megjelent) nevű ókori óriási sziklatömbökből készült építmény és ezen túl a sóstó mellett levő kis olajfa berekig veréb, pacsirta, egyszer-másszor egy-egy varjuval is találkoztam, a berekben pedig rendszeren szalonkát láttam.

Miután az adott körülményekhez képest a törvényeket respektálnom kellett, főképen e rovarokra szorítkoztam, ámde Larnaka és közeli környéke abban az időben ezekre nagyon hálátlan területnek bizonyult. Rétek, mezők a szigeten nem léteznek (a szénát jelző szóra az egész szigeten nem akadtam, a xero chota száraz fű alatt a lábon álló száraz tüskéket értik), az aratást már

április elején fejezték be s a szégyenletesen ritka tarlókon a tikkasztó hőségtől kiszáradt földgörcngyök és forró kövek alatt rovarok nem élhettek. A májusban virágzott gránátalmafa rovarmentesnek bizonyult, a városi kertben, a „Tikiti“-ben megkísérelt csaléttel való fogás teljesen eredménytelen maradt.

Az Anatríches és ehhez tartozó néhány ernyős növényeken észlelhető volt egy kis rovarélet: leginkább légy, darázs és méhfélékből. Hangya az még a lakásokban is millió számra volt, úgy a szunyogok sokasága sem hagyott kíváni valót.

A görög nyelvben való járatlanságom miatt eleinte csak a főhadiszállásom közeli környékére terjesztettem ki kirándulásaimat. Keleti irányban az ormidiai szőlőig, észak felé a főszbányáig, nyugoti irányban pedig a sóstó felett fekvő „Agios Georgios mikro“ kolostor és Vlachi nevű házcsoportig szoktam kijárni. Az ezen kirándulások után fennmaradt időmet a görög nyelv mielőbbi elsajátítására fordítottam: naponként 50—100 szóval szaporítván emlékezetemben szótáramat.

Ormidia felé tett kirándulásaim alkalmával egy a féluton levő ókori város romjai közötti szántóföldek nyomoruságos tarlóin: *Pieris Brassicae*, *P. Daphidice*, *Colias Hyale*, *C. Edusa* és var. *Helice* meglehetősen kopott állapotban repült, a *Capparis spinosa* és *Arum Cypriumon Lycuénákat* fogtam, ezek friss példányok voltak, csak a *Baetica* volt szintén kopott, jele annak, hogy későn jöttem. Bogarakból esténként a sósnövényeken és a sáson nagyobb számban repült egy cserebogár-faj, minden magasabban kiálló tárgyra csapkodva le, még az embert vagy állatot sem kerülve ki. Ugyanítt és mindenütt ahol sós növények tenyésznek, az *Orgyia dubia* hernyója nagy mennyiségben fordult elő. A szárnyatlan nőtény életképes petéit a gubóba párzás nélkül rakja le, melyből a kis hernyók a gubófalat átrágvá bújnak ki, miről számtalanszor volt alkalmam meggyőződni; megjegyezve, hogy a túlszaporodást a sok *Ichneumon* és néhány légyfaj gátolja. A him aránylag ritka és nagyon gyorsan repül a sás sűrűségében.

A sóstó körül s különösen a dzsámin (dervis) kolostor közelében a sás között nagy számban röpült *Ascalaphus macaronius* nagyon lomhán, pedig ez az állat nálunk Hunyadmegyében a Vále Korbuluiban igen gyorsan szokott repülni. A sóstó körül a virágos tüskéken legyek, darazsak és méhfélék repültek, míg az erre levő tarlókon *Pieris Daphidice* var. *Raphani*, *Colias Hyale*, *Danais Chrysippus* és *Charaxes Jasius*, néha egy-egy *Papilio*

Machaon került hálómba. Később, júliusban itt és az e helyhez közel elfutó földszint feletti vízvezeték aljában zöldelő növényeken és a szőlőkertek kerítései körül *Lycaenakat*, és néhány *Polyommatus*t fogtam.

A főszbányák körül leginkább bogarakat gyűjthettem, de a *Cistus*, zsálya, *Entiana* stb. bokrokon néha egy-egy lepke is volt látható. A „Gliphoni“, helyi elnevezésű, a majoránához nagyon hasonlító, kiállhatatlan erős szagú növényen, melyet a bennszülöttek a főzelék fűszerezéséhez használnak (mitől ez az amugy is alig ehető kotyvalék európai gyomrú emberre nézve teljesen élvezhetetlenné válik), egy bogárfaj nagy mennyiségben fordul elő. Ugyan itt és az ókori *Salamis* romjai körül, két másik speciese az *Ascalaphus*nak repül, ezek szárnyai tiszta, üvegszerű átlátszók.

Az *Opuntiák* sárga virágai nem csalogatták a rovarokat. E növény főképen *Larnaka* déli végén terem nagy mennyiségben; az ezek között tenyésző óriási *Anatriches*en azonban gyakran repült a *P. Machaon*. Meg kell jegyeznem, hogy a *Rhapolocera*khoz tartozó lepkék a szigeten roppant gyorsan repülnek, nagyon „vadak“, egy felzavart állat többé meg nem közelíthető. Sáska ez időben már nem sok, de több válfajban volt észlelhető, a *Mantis religiosa* és *Myrmeleon* is elég gyakori volt fajtársaival. A *Periplaneta*, *Blatta orientalis* valódi díszpéldányokban maga jelentkezett, a vendéglőkben, az asztalra került főzelékbe repülve. Az *Opuntiák* közelében gyűjtöttem, három fejlődési korában, a csinos és változó színezetű *Deiopia pulchellát*, mely igen gyakori volt. A hernyóit és gubókat kövek alatt gyűjtöttem. Ugyan e helyen fogtam a fiatalabb *Anatriches*eken *Chamaeleon africanust* és néhány kigyót is. A *Vipera mauritanica*-t többször közelítettem meg, de fogni a legnagyobb igyekezet mellett nem sikerült. A gyík is igen gyakori. Helyenként, különösen úton futkároz igen sok apró, a *Stavro-Vunó*-n (*Kereszt-hegyen*) és általában sziklás vidéken óriási mennyiség nyüzsög. Ezekből több helyen gyűjtöttem. Közönséges békát, tócsák és kisebb folyóvizek hiányában csak nagyon ritkán találtam. Teknőczőkkel csak egy ízben találkoztam *Agios Barnaba* környékén, denevér pedig leginkább a sziget északi részén volt észlelhető, ahol a *Perdica graeca* is igen gyakori.

Igen gyakran említettek cyprusi ismerőseim valami, állítólag nagyon veszedelmes rovar, amelyet „*Svalangi*“-nak nevez-

tek (*Mutilla spec.*), de bár szúrásának végeredményét volt alkal-
mam láthatni (egy női hullát és egy angol orvos által operative
kezelt és kigyógyított nőt kezelés alatt és a felgyógyulás után
láttam) a rovar, jóllehet utána jártam és fáradságot nem kimél-
tem, nem sikerült az első időben látnom, pedig majdnem minden
nap jött a hír, hogy itt vagy ott egy asszony vagy gyermek
áldozatául esett.

Magyarország pillangói

Irta A. Aigner Lajos.

XXIV.

19. *Erebia Aethiops* Esp. ¹⁾

Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild, I. tab. 25. fig. 1; tab.
63. fig. 1. (1777); *Medea* Hü bner, Samml. europ. Schmet-
terl. fig. 202—22; *Blandina* Fabricius, Entomologia
systematica p. 236 (1793).

A szárnyak feketés barnák, a rozsdaszínű szalagban pupillás
szemek állnak. Alul a felsőszárny szalagja éles körvonalú; az
alsó szárny töve és szalagja fehér behintésű, fehér pontokkal.
Szegélye fogazott; rojtja sárgás-barna, feketével tarkázott.

A *var. leucotaenia* Stgr. ²⁾ az alsó szárnyon alul fehéres
szalaggal, inkább a havasi régióban.

Petéje gömbalakú, szennyes hússzínű. *Hernyója* sárgás szürke,
hátán sötét barna vonal fut le, 27—30 mm. hosszú. Április-
májusban *Poa annua* (perje), *Agrostis canina* (tippan), *Dactylis*
glomerata (ebir) s egyéb fűnemeken él. *Bábjá* zömök barnás-sárga.

Előfordul az összes szomszédországokban: A. és F. Ausz-
triában VII—VIII, Krajna, Karinthia VII—VIII, Isztria VII, Szi-
lécia VIII, Bukovina VII—VIII, Románia VII—VII.

Elterjedési köre: Livlandtól Törökországig 57—42° és Angliá-
tól az Amurig 15—150°.

¹⁾ Az aethiopiai.

²⁾ A fehér szalagos.

20. *Erebia Euryale* Esp. ¹⁾

Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. II. tab. 118. fig. 2., 3. (1780),

A szárnyak színe feketés-barna, rozsdavörös szalagban fekete pontok állanak, melyek ritkán pupillások. Alul az alsó szárnyon sárgás szalag van, mely gyakran igen homályos. A rojt fehér-fekete. Egészben igen hasonlít az *E. Ligea*-ra, de kisebb, halványabb színű, szalagja keskenyebb.

Hazánknak csaknem összes hegyvidékein tenyészik, Mehádiánál 1200-ig emelkedve s itt, valamint Breznóbányán tekintélyes nagyságú, kifesztítve 45—47 mm.

Az *ab. ocellaris* Stgr. ²⁾, melynél a szalag néhány apró foltta megfogyott, Gölniczbányán, Nagyszebennél és a Branyiszkón. Az utóbbin a *var. Euryaloides* Tgstr. ³⁾ is, apróbb vörös foltokkal, fekete pontok nélkül.

Az *ab. Philomela* Esp. keskeny, megszakított szalaggal, mely alul agyagsárga, fehér csipkés szélű, csak Nagyszebennél és Eperjesnél figyelték meg, itt sokféleképp változván, amennyiben szalagja csupán foltokból áll, melyek mindkét szárnyon rajztalajok, vagy vak szemeket, avagy csupán fekete pontokat viselnek; alul sárgás vagy fehér, erősen csipkés szalaggal, valamint fehéres sávval a tötéren.

Hazánk csaknem minden hegyvidékén, már az alhavasi tájon is található. Mehádiánál tekintélyes nagyságú (43—48 mm.) példányok repülnek.

Eperjesnél található hímek, melyek csak fél akkorák, kávészínűek, keskeny szalagjuk sárgás, a felső szárnyon csak a 4. és 6. sejtben vannak egybefüggő apró pupillás szemek, az alsó szárnyon a szalag alig látható pupillátlan sárga foltokból áll.

Ide vonja *Caradja* A. azt a feltűnően kicsiny alakot (37—39 mm.), melyet a Nagy Sándor havason (Csik m.) 1400—1640 m. magasságban talált; ez nagyságra s a mindig pupillátlan szemek számára nézve igen változik és az alsó szárnyon alul hol több, hol kevesebb fehéret mutat.

Hernyója sárgás-barna, hátán barnás vonal, oldalt sárgás sáv fut le, május-juniusban füveken él. *Bálja* sárgás, sötét-barna vonalkák és pontokkal.

¹⁾ A Gorgonok egyike.

²⁾ Az apró szemű

³⁾ Az *Euryale*hez hasonló.

Előfordul az összes szomszédországokban: A. Ausztriában VII, Stíria, Karinthia VII—VIII, Szilézia és Galiczia VII, Románia VIII, Bukovinában VII—VIII. (csak Philomela).

Elterjedési köre: Sziléziától Andaluziáig 50—37° és a Pyreneáktól az Altai-ig 20—110°.

21. *Erebia Ligea* L. ¹⁾

Linné, Systema Naturae. Ed. X. p. 473. (1758); Hübner, Samml. europ. Schmetterl. fig. 225—28; *Alexis* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 44. fig. 1., 2.; tab. 54. fig. 2. (1777).

A szárnyak feketés-barnák, a rozsdavörös szalagban többnyire pupillás, ritkábban vak szemek állanak. Alul az alsó szárnyon a fehérre hajló és befelé erősen fogazott szalagban a szemek sárga keretűek. A rojt fekete-fehér; az alsó szárny szegélye fogazott.

Felső-Magyarországon igen elterjedt, de egyéb hegységeinkben is gyakori; Mehádiánál a Domegleden különösen szép s igen nagy példányokban, úgyszintén Pujnál is, 45—50 mm, szélességben.

A *var Adyte* Hb. ¹⁾ valamivel kisebb és világosabb, alul az alsó szárny szalagja agyagsárgás vagy csaknem fehérés, kisebb eperjesi példányok az *E. Euryale* tól igen bajosan megkülönböztethetők, mivel felületük ennek és csak fonák oldaluk felel meg az *Adyte*-nek. Ez a fajváltozat az Oszterván és Sirokán (Tátra), Nagyszebennél és Mehádiánál is előfordul.

Hernyója sárgás szürke, hátán sötétbarna, oldalt fehérés sáv fut le, 27—30 mm. hosszú; májusban *Milium effusum* (kásafű) él. *Bábja* világos-barna, feketés foltokkal.

Előfordul az összes szomszédországokban: A. Ausztria VI, Krajna VI—VII., Szilézia VII, Galiczia VII., Bukovina VI—VIII. Románia VII—VIII.

Elterjedési köre: Lapphontól Olaszorszáig 70—42° és Franciaországtól az Altai-ig 20—110°.

22. *Erebia lappona* Esp. ¹⁾

Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. II. tab. 108. fig. 3., (1780); *Manto* Fabricius, Eutomologia systematica. pag.

¹⁾ Nimfa neve.

¹⁾ *Adytos*: tilos, szent.

¹⁾ A lapponi.

231. (1783); *Castor* Esper, l. c. tab. 67. fig. 2.; *Mantoides* Butler, Catalogue of Satyridae p. 87. tab 2. fig. 6. (1868.)

A szárnyak feketés barnák, a felső szárnyon rozsdaszínű szalagban fekete pontok állanak, melyek az alsó szárnyon csak némi barna keretben mutatkoznak. Alul a felső szárny csúcsa s az alsó szárny ibolyás szürke, közepén 2 barna csipkés vonal fut le. A nőtény fölül is, alul is világosabb színű. Kifeszítve 35—45 mm.

Hazánkban csakis a magas hegységeken fordul elő, így az Oszobita, Spalenau, Rohács és Banovka havason (Árva m.) a Magas Tátrán, a Branyizskón, a Pietros havason (Máramaros m.) a Retyezátón, valamint Mehádiánál és Korniareván (1400 mm.-ig.)

Hernyője zöld, hátán fekete vonal fut le, 35 mm. hosszú. *Bábja*n a tor és a szárnyak hüvelye sötét zöld, a potroh sárgás barna.

Előfordul a következő szomszédországokban: Isztria VII., Karinthia, Galiczia, Bukovina, Románia VIII.

Elterjedési köre: Lapphontól Piemontig 70—45° és a Pyrenéaktól az Altai-ig 20—110°.

23. *Erebia Tyndarus* Esp. ¹⁾

Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. II. tab. 67. fig. 1. (1781); *Neleus* Freyer, Neuere Beitr. z. Schmetterlingskunde tab. 80. fig. 3., 4.; *Cleo* Hübner Samml. europ. Schmetterl. fig. 209—12.

A szárnyak sötétbarnák, zöldes tünettel; a felső szárnyon rozsdaszínű szalagban pupillás szemek állanak, melyek az alsó szárnyon apró foltokban ülnek, de olykor egészen el is tűnnek. Alul a felső szárny csúcsa s az alsó szárny világos ibolyásszürke, közepén finom barna csipkés vonal fut le. Kifeszítve 30—35 mm.

Hazánkban csak a Magas Tátrán és Mehádiánál a Vurfu zlyvur alhavasi részén fordul elő június közepétől július közepéig. Az *ab. cassioides* Esp. ²⁾ széles sárga szalaggal és világosabb alsó szárnyakkal, csak a Magas Tátrában és Dalmáciában található. A teljesen elsötétedt *ab. coecodromus* Gn.-t, ³⁾ melyen a szemek homályos foltokká váltak vagy egészen eltűntek, csak a Magas

¹⁾ Görög hős.

²⁾ A Cassiohoz hasonló.

³⁾ A vak dromus: *dromus* a *Tyndarusnak* pirenéai fajtátozata.

Tátrában figyelték meg. Ez a faj itt éri el északi irányban elterjedésének végső határát.

Hernyója barnás szürke, hátán és oldalt sötét-szürke vonal fut le, 20 m. hosszú, füveken él.

Előfordul a következő szomszéd országokban: Isztria, Krajna Karinthia, Stiria, Bukovina VII.

Elterjedési köre: a Magas Tátrától a Kaukazusig 49—40° és a Sierra Nevadától a Kaukazusig 15—60°.

24. *Erebia Alfer* Esp. ¹⁾ *var. dalmata* God. ²⁾

Alfer Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. tab. 83. fig. 4., 5. (1783); *Afra* Boisduval, Icones hist. des Lepid. tab. 34. fig. 1., 2. (1834); *Phœgea* Borkhausen, Naturgesch. der europ. Schmetterl. I. p. 101. (1788); *Dalmata* Godart, Encycl. méthod. IX. p. 530.

A szárnyak a törzsfajnál feketés-barnák, a szemsortól a szegélyig világosabbak, mintegy porral behintettek; a szemek vöröses sárga keretekben állnak. Alul az alsó szárny többékevésbé sötét-barna, szürke behintéssel és fehéres erekkel. A felső szárny csúcsa és szegélye erősen lekerekített. A *var. dalmata*-nál a felső szárny szegélye egyenes, mindkét szárnyon az 1. sejtben egyszerű helyett kettős szem áll; alul az alsó szárny erei nem világosak. Az utóbbi kifeszítve 42—45 mm.

A magyar birodalomban csupán a *var. dalmata* fordul elő Dalmáciaiban júniusban. *Hernyója* ismeretlen.

Elterjedési köre: a törzsfajnak: Dél-Oroszország, Armenia keleti Szibériáig; a fajváltozat előfordul még nyugati Kurdisztánban.

Adalék Magyarország Orthoptera-faunájához.

Irta *Kuthy Dezső*.

A Berliner Entom. Zeitschrift 1907. évi kötetében Karny H. „Die Orthopteren-Fauna des Küstengebietes von Österreich-Ungarn“ cím alatt összeállítja a Magyar Tengeremlék, Isztria,

¹⁾ Az afrikai.

²⁾ A dalmáciai.

Dalmácia és Bosznia-Hercegovina Orthoptera-faunáját, amelyet Pungur és illetőleg Jablonowski katalogusának kiegészítésül átvesziünk, elhagyva azokat a fajokat, melyekre nézve újabb termőhely nincsen felemlítve.

Ordo Saltatoria

Subordo Tettigonioidea.

Fam. Stenopelmatidae.

Troglophilus caricola Koll. Carlopago, Vratnik, Konjsko stb.; — *neglectus* Kr. Károlyváros, Kriviput, Meleda, Lesina stb.; — *ovuliformis* Karny n. sp. Cattaro

Dolichopoda palpata Sulz. Spalato, Cattaro, Lesina, Meleda, Trebinje.

Fam. Ehippigeridae.

Ehippiger ehippiger Fab. (vitium Serv.) Kriviput; — *discoidalis* Fieb. (limbata Fisch.) Kriviput, Lesina, Trebinje, Mostar stb.; — forma *minor* Kr. Kriviput stb.; — f. *major* Kr. Fiume, Novi, Carlopago, Senj, Jablanac, Spalato stb.; — *sphaeophilus* Kr. Novi, Zengg, Carlopago, Mostar, Lesina stb.

Fam. Phaneropteridae.

Polysarcus (Orpharia) *denticaulus* Chp. Kriviput, Volujak stb.

Pocilimon elegans Br. Fiume, Novi, Lesina, Mostar stb.; — *ornatus* Schmidt Fiume, Novi, Kriviput, Carlopago stb.

Barbitistes serricauda Fab. Blaguj stb.; — *Yersini* Br. Fiume, Novi, Carlopago. Mostar stb.; — *Ocskayi* Ch. Fiume, Buccari. Carlopago, Brihr stb.

Leptophyes laticauda Friv. Fiume, Kriviput, Lesina stb.; — *alborivata* Koll. Kriviput, Sarajevo stb.; — *Bosci* Fieb. Fiume, Kriviput stb.

Acrometopa macropoda Burm. Fiume, Novi, Mostar, Lesina stb.

Tylopsis lilifolia Fab. Fiume, Zrnovnica, Lesina, Cattaro, Mostar; — f. *gracilis* Germ. Carlopago; — f. *marginoguttata* Sew. Cattaro stb.

Phanoptera falcata Scop. Konjsko; — *quadripunctata* Br. Fiume, Novi, Lesina, Mostar.

Fam. Meconemidae.

Meconema brevipenne Yers. Fiume.

Cyrtaspis scutata Chrp. Susanj, Lesina stb.

Fam. Conocephalidae.

Xiphidion fuscum Fab. Otočac, Cattaro, Trebevic stb.; — *dorsale* Lat.: Svica stb.

Conocephalus nitidulus Scop. (tuberculatus Rossi) Fiume, Novi, Salona stb.; — *f. obscura* Padew. Novi stb.; — *f. erythrosoma* Ol. Zupa.

Fam. Sagidae.

Saga serrata Fab. Fiume, Novi, Curzola, Mostar stb.; — *Natoliae* Serv. Castellastua.

Fam. Tettigoniidae.

Tettigonia (Locusta) *cantans* Fuessl. Kriviput stb.; — *caudata* Chp. Kriviput, Carlopago stb.; — *viridissima* L. Fiume, Novi, Salona, Mostar.

Fam. Dectiidae.

Gampsocleis abbreviata Herm. Sinj, Mostar.

Rhacocleis germanica H. S. Fiume, Novi, Zara, Lesina, Mostar, stb.: — *Bucchici* Br. Lesina.

Auterastes Raymondii Yers. Fiume, Lesina, Trebinje stb.

Pachytrachelus striolatus Fieb. Fiume, Novi, Carlopago, Mostar stb.: — *gracilis* Br. Fiume, Kriviput, Sarajevo stb.

Pholidoptera (Thamnotrizon) *Chabrieri* Charp. Fiume, Novi, Zengg, Lesina, Mostar stb.; — *littoralis* Fieb. Kriviput, Sarajevo stb.; — *dalmatica* Kr. Fiume, Senj, Valcassione, Mostar stb.; — *aptera* Fab. Konjsko, Sarajevo, Blagaj stb.; — *femorata* Fieb. Cupina, Cattaro, Sarajevo, Mostar stb.: — *fallax* Fieb. Novi, Carlopago stb.; — *cinerea* L. Dragavölgy stb.

Platypleis grisea Fab. Fiume, Portoré, Senj, Mostar stb.; — *intermedia* Serv. Fiume, Cattaro, Mostar stb.; — *affinis* Fieb. Novi, Lesina, Mostar stb.; — *tesselata* Chp. Vratnik, Zupa, Mostar stb.; — *nigrosignata* Costa Ragusa; — *orina* Burr. Bičevica; — *stricta* Zell. Mamudovac, Carlopago, Blagaj stb.; — *sepium* Yers. Fiume, Novi, Mostar stb.; — *modesta* Fieb. Fiume, Portoré, Novi, Mostar stb.; — *Hörmanni* Wern. Baba planina; — *Kraussi* Padew. Sw. Kriz; — *Roeselii* Hagb. Otočac, Sarajevo stb.; — *prenjica* Burr. Tisevica; — *raia* Burr. Tisevica; — *bicolor* Phil. Carlopago.

Decticus verrucivorus L. Fiume, Kriviput, Carlopago, Baba planina stb.; — *albifrons* Fab. Fiume, Novi, Carlopago, Lesina, Mostar stb.

Psorodonotus Fieberi Friv. Ivan planina stb.

Subordo Achetoidea.

Fam. Oecanthidae.

Oecanthus pellucens Scop. Carlopago, Cattaro, Sarajevo, Treskavica-planina stb.

Fam. Achetidae.

Nemobius Heydeni Fisch. Fiume, Vratnik, Salona stb.

Liogryllus (*Gryllus*) *campestris* L. Fiume, Kriviput, Lesina, Sarajevo, stb.

Acheta (*Gryllus*) *deserta* Pall. Novi, Salona, Mostar stb.; — f. *melas* Chp. Fiume, Novi, Zrnovnica; — *Burdigalensis* Latr. Fiume, Novi, Lesina, Popovopolje stb.

Gryllomorpha dalmatina Oesk. Fiume, Zengg, Carlopago, Lesina, Mostar stb.

Fam. Myrmecophilidae.

Myrmecophila ochracea Fisch. Lesina.

Fam. Mogoplistidae.

Mogisoplistes squamiger Fisch. Novi, Ragusa stb.; — *Novaki* Kr. Lesina; — *brunneus* Serv. Fiume, Spalato, Trebinje stb.

Arachnocephalus vestitus Costa Senj, Lesina stb.

Subordo Gryllotalpoidea.

Fam. Gryllotalpidae.

Gryllotalpa gryllotalpa L. (*vulgaris* Latr.) Fiume, Senj, Lesina, Sarajevo stb.; — f. *cophtha* Haan, Cattaro, Salona.

Subordo Acridoidea.

Fam. Acrydiidae.

Acrydium (*Tettix*) *bipunctatum* L. Fiume, Kriviput, Cattaro, Sarajevo, stb.; — f. *Kruvsi* Sauley Fiume, Senj, Sarajevo stb.;

— *subulatum* L. Fiume, Senj, Cattaro, Salona, Sarajevo, Mostar stb.; — *depressum* Bris. Fiume, Senj, Cattaro, Stolac stb.

Paratettix meridionalis Rbr. Fiume, Draga, Cattaro stb.

Fam. Locustidae.

Locusta (*Acridium*) *aegyptia* L. Fiume, Novi, Zengg, Salona, Cattaro, Mostar stb.

Schistocerca peregrina Oliv. Senj, Cattaro.

Calliptamus (*Caloptenus*) *italicus* L. Novi, Carlopago, Salona Mostar stb.; — f. *marginella* Serv. és f. *germanica* Fab. ugyanott — f. *pallida* Karny n. v. Cattaro.

Paracaloptenus caloptenoides Br. Carlopago, Cattaro, Sarajevo, Mostar stb.

Podisma (*Pezottetix*) *Salamandra* Fisch. Fiume, Novi, Carlopago, Sarajevo stb.; — *Schmidti* Fieb. Fiume, Novi, Carlopago, Sarajevo, Mostar stb.; — *pedestris* L. Carlopago, Sarajevo stb.

Pelecycleis (*Platyphyma*) *Giornae* Rossi Novi, Carlopago, Zara, Mostar stb.

Fam. Eremobidae.

Prionotropis (*Cuculligera*) *hystrix* Germ. Fiume, Carlopago Mostar stb.

Fam. Oedipodidae.

Psophus stridulus L. Fiume, Carlopago, Sarajevo stb.

Dedaleus flavus L. (*Pachytylus nigrofasciatus* De Geer) Fiume, Carlopago, Lesina, Sarajevo, Mostar stb.

Pachytylus migratorius L. Fiume; — *danicus* L. Fiume, Cattaro, Mostar stb.

Oedipoda miniata Pall. Fiume, Carlopago, Cattaro, Mostar stb.; — *coerulescens* L. Novi, Carlopago, Cattaro, Mostar stb.; — f. *cruciata* Karny n. v. ugyanott; — f. *marginata* Karny n. v. Spalato, Mostar stb.; — f. *collaris* Karny n. v. Zara; — f. *fer rugata* Karny n. v. Cattaro; — *ornata* Karny n. v. Cattaro.

Acerotylus patruelis H. S. Ragusa, Mostar stb.: — v. *dorsalis* Karny n. v. Gabela, Mostar; — *versicolor* Burr. Lesina.

Sphingonotus coerulans L. Fiume, Zengg, Gabela stb.

Fam. Acrididae.

Aiolopus (*Epacromia*) *strepens* Latr. Fiume, Novi, Salona, Mostar stb.; — *thalassinus* Fab. Fiume, Cattaro, Zara stb.

Mecostethus grossus L. Ostarije, Dabarpolje stb.

Acryptera fusca Pall. Kriviput, Sarajevo stb.; — *brevipennis* Kr. Fiume, Carlopago, Mostar stb.

Dociostaurus (*Stauronotus*) *Généi* Ocsk. Lesina, Mostar stb. : — *maroccanus* Thbg. Mostar, Trebinje.

Gomphocerus sibiricus L. Prenj, Volujak; — *rufus* L. Fiume, Sarajevo stb.; — *maculatus* Thbg. Fiume, Trebevic stb.

Omocestus (*Stenobothrus*) *stigmaticus* Rbr. Carlopago, Sarajevo, stb.; — *nigromaculatus* H. S. Kriviput, Lesina, Trebevic stb.; — *istrianus* Kr. Kriviput stb.; — *Fischeri* Eversm. Fiume, Novi, Carlopago, Mostar stb.; — *lineatus* Panz. Ostarija, Lesina, Trebevic stb.; — *miniatus* Germ. Kriviput, Carlopago, Trebevic stb.; — *rufipes* Zett. Fiume, Novi, Carlopago, Salona, Mostar stb.; — *haemorrhoidalis* Chp. Novi, Trebinje stb.; — *petraeus* Bris. Fiume, Novi, Carlopago, Zara, Mostar stb.

Stauroderus (*Stenobothrus*) *morio* Fab. Kriviput, Carlopago, Sarajevo, Trebevic stb.; — *apricarius* L. Konjsko stb.; — *biguttulus* L. Fiume, Novi, Carlopago; — *bicolor* Chp. Novi, Carlopago, Zara, Sarajevo, Mostar stb.; — *vagans* Fieb. Fiume, Mostar; — *lesinensis* Kr. Cattaro, Lesina, Trebinje, Mostar.

Chortippus (*Stenobothrus*) *declivus* Bris. Novi, Carlopago, Mostar stb.; — *albomarginatus* Geer (elegant Chp.) Kriviput, Gabela, Mostar stb.; — f. *maxima* Karny n. v. Boccagnazo; — *dorsatus* Zett. Kriviput, Sarajevo, stb.; — *parallelus* Zett. Fiume, Novi, Carlopago, Sarajevo stb.; — *maior* Rt. Zupa.

Paracinema tricolor Thbg. Fiume, Boccagnazo stb.

Acrida turrita L. (*Tryxalis nasuta* L.) Fiume, Senj, Mostar stb.

Ordo Gressoria.

Fam. Bacillidae.

Bacillus Rossius Fab. Fiume, Novi, Lesina stb.

Ordo Dermaptera.

Fam. Forficulidae.

- Labidura riparia* Pall. Fiume, Novi, Salona, Mostar stb.
Anisolabis maritima Bon. Fiume, Novi, Cattaro stb.; —
annulipes Luc. Lesina; — *moesta* Géné Lesina.
Labia minor L. Fiume, Novi, Lesina, Sarajevo stb.
Forficula auricularia L. Fiume, Cattaro, Mostar stb.; —
decipiens Géné Lesina stb.; — *pubescens* Géné Fiume, Senj stb.
Anechura bipunctata Fab. Kriviput, Vasnaja stb.
Apterygida media Hagb. Sarajevo.
Chelidura acanthopygia Géné Fiume, Osterije, Vucjaluka
 stb.; — *Apfelbecki* Wern. Ukupna duljina; — *Reiseri* Wern.
 Ukupna duljina.

Ordo Thysanoptera. Subordo Thripoidea.

Fam. Aeolothripidae.

- Aeolothrips vittata* Hal. Jablanac; — *fasciata* L. Cattaro.

Fam. Thripidae.

- Physapus ater* Geer. Cattaro.
Enthrips annulata Karny. Prozura; — *atrata* Hal. Fiume;
 — subsp. *pallidicornis* Karny n. sp. Cattaro; — *dalmatica* Karny
 n. sp. Cattaro; — *discolor* Karny n. sp. Cattaro; — *Lythri*
 Karny n. sp. Cattaro.
Parathrips n. g. Uzeli Karny n. sp. Cattaro.
Thrips physapus L. Zara, Cattaro; — f. *annulata* Karny n.
 v. Cattaro; — *meledensis* Karny, Prozura; — *bicolor* Karny n.
 sp. Cattaro; — *communis* Uz. Fiume, Cattaro; — f. *annulicornis*
 Uz. Cattaro; — f. *pulla* Uz Zara; — *pallida* Karny n. sp. Cattaro.

Subordo Phloeothripidea.

Fam. Phloeothripidae.

- Anthothrips aculeata* Fab. Zara; — *statices* Hal. Zara,
 Cattaro; — *minor* Karny n. sp. Zara.
Anthemothrips n. g. *Reuteri* Karny n. sp. Carlopago.
Phoeothrips brunnea Jord. Stalak.

Bogarászati kirándulás.

Irta: *Speiser Ferencz S. J.*¹⁾

Délután egy óraker kiindulási helyünk a Kiserdő.

Ma az összes rovarászó szerekl indulk bogárfogásra. A Vajas szélén indulk a nagy érsekuradalmi legelőre. A Vajas sekélyes partjánál tömérdek növény van épen a legszebb virágzásban: menta, szironták, ernyős- és keresztcs virágú növények, málvák stb. Szerencsét próbálunk e kitűnő vadászterületen a kaszálózsákkal. A kaszáló előrehaladva, gyorsan forgatja jobbra-balra a kaszálózsákot és ha csigák csörömpölnének a zsákban, azokat azonnal kiveszi, mert ezek összezúzzák a lágyszárnyú meg az apró rovarokat. Rajta! forgasd a zsákot! Így jól van! Itt az árnyékban kutatjuk a fogott zsákmányt. Méhecskék, poszméh, darazsak, legyek hadd röpjöljenek el; ezek képezik az előcsapatot. Kisebb-nagyobb sáskafélék, levélbolhák egész raja ugrik ki a zsákból. Sok lágyszárnyú bogár, *Cantharis*, *Malachius* stb., röpjölve elmenekül. Most következik a serényen kapaszkodó, mászó, futó, rohanó bogarak derékhada. *Büdefélék*, *Coccinella*, *Halyzia*, *Scymnus* stb. minden színben, alakban, nagyságban. Tömérdek körtealakú, kis ormányos bogarak, *Apion*, *Nanophyes* *Gymnetron* stb. futkároznak minden irányban. A széles testü ormányosok, *Centhorrhynchus*, *Rhinoncus* stb., szintén sok alakban, változatban vannak képviselve. Mennyi *Sitona*, *Meligethes*, *Cryptocephalus* stb. stb. kapaszkodik a zsák oldalain? Amit csak kaszálunk, kopogtatunk a fákról, a kék zsákba tesszük, hogy a rovarszemelő láda üresen ne álljon.

Újból forgatjuk a kaszálózsákot! Sürold végig a zsákot: a ranunkulusz-csoporton, a menta-telepen, a sáson, nádon, csalánon. A fűzfák árnyékában leülve, tartunk szemlét a foglyokon. Hagyjuk nyugodtan elrepülni a méheket, darazsakat, különben megszúrnak. Mennyi szép, zöldesen, aranyosan, bronzosan fénylő czinczérkéket sikerült elfognunk ez alkalommal! Fiúk! e csillogó állatok nem czinczérek, noha azokhoz hasonlítanak, hanem fémesvagy aranybogarak. *Donacia bicolora* Zschach., *Donacia semicuprea* Panz. stb. Ezeket bizonyára a sásról, meg a nádról kaszáltatok.

¹⁾ Mutatvány szerzőnek fenti cím alatt megjelent és tanítványainak oktatására szolgáló tanulmányából. (Különlenyomat a kalocsai Jézus-társasági főgimnázium 1906—7. évi értesítőjéből.)

De minő zománczosan fénylő bogarak vannak a zsák fenekén! Most kezdenek kapaszkodni. Ez a smaragdzöld, ultramarinkék hosszávval, ez a legszebb, *Chrysomela fastuosa* Scop. Ezek a zöldek, tüzes, aranyos zománczszal, ezek talán még szebbek, *Chrysomela menthastri* Suffr. Igazi aranybogarak ezek és a nevezettek leginkább vizek mentén növényekről szedhetők.

Minő növényről kaszálhattuk ezeket az élénk zöld, nagy pajzsbogarakat? Mint látjátok, a kaszálózsákkal rendkívül sok rovar lehet kézre keríteni, de egy kis hátránya van, t. i. az, hogy igen sok esetben nem lehet megtudni, mely növényen él a kérdéses rovar. E tekintetben a rovarenyő fölülmulja a kaszálózsákat.

Nyissátok föl az ernyőt és kopogtassátok a füzfa gallyait, lássuk, ha van-e füzfakedvelő bogár. Levélbolha-nyájak legelésznek a füzfa levelein! Hiszen száz meg száz smaragdzöld, *Chalcoides chloris* Foudr. és aranyos torú, *Chalcoides aurata* Marsh., ugrik az ernyőben. Itt lépked nagy ünnepélyességgel egy nagy, világos-sárga bogár, a hátát hat fekete folt díszíti, *Lachnaea sexpunctata* Scop. Ebből a sötét-vörösből, melynek szárnyfedői fekete övvel vannak fölékesítve, jó sok él a füzfán, *Clytra laeviuscula* Ratz. Fölfödöztem ugró, ormányos bogarakat, itt ugrándoznak, feketék, fehér hullámos sávval. A neve *Rhynchaenus salicis* L. elárulja, hogy e kis ugró ormányos a füzfát lakja.

Én is találtam kis ormányos bogarat; ez hamvas színű, ormánya nagyon hosszú. Füzrágú ormányosnak mondhatjuk e kis állatot, *Balanobius salicivorus* Payk. Ime itt mászik fehér keresztel földiszített rokona, *Balanobius cruz* F. Fiúk! Vannak tehát füzfakedvelő rovarok!

Hol vannak a rostáló ifjak? Amott a Vajas szélén rázogatták nagy serényen a rostát.

Fiúk! Szerencse kísért-e titeket? Ilyen szerencsénk még nem volt, nem hittük volna, hogy a ronda Vajas mellett ily szép bogarak élnek. Mi megvalljuk, hogy igen kíváncsian be-bekacsintgattunk a rostaszákba és ami feltűnőt láttunk benne, azt kikapkodtuk. Ez a legszebb bogár, amelyet valaha fogtunk. Nagy, sötétkék futóbogár, a szárnyfedőkön körös-körül sárga övvel. Egy vakondok turásán korhadt növények heverték, azok alatt ült e két csinos bogár. E szép állat, *Chlaenius Dejeani* Dej, nemesak a Sárköznek, hanem egész hazánknak nagy ritkaságai közé tartozik.

De más nagy futóbogarakra is akadtunk, egy vén füzfatuskó redves, elálló kérge közé rejtöztek volt. Szárnyfedői élénk vörös színűek, közös, fekete hosszfolttal. Nagyon szép futóbogarak ezek is, *Dolichus halensis* Schall.

Ebbe az üvegbe tettük a kisebb fajta állatokat. Van benne vörös színű futóbogár, a hátát fekete kereszt ékesíti: azután kék színű, karesú testű. Az előbbi *Panagaeus crux major* L., az utóbbi *Drypta dentata* Rossi. Ugyanabban az üvegben vannak nagyon díszes sötétvörös, aranyos zománczczal bíró pajzsbogarak. A legszebb pajzsbogarak közé tartozik, *Cassida fastuosa* Schall. Hamvas színű, hengeres testű, ormányos bogarak is voltak a rostaszákban. *Lixus iridis* Oliv. és *L. Ascanii* L. a nevük. Azonkívül sok apró-cseprő állatot láttunk a szemét között, azokat majd kifogdossa a rovarszemelő láda. Ti igen helyes rovarász ifjak vagytok! De most előre!

Eme gyalogösvényen a búzaföld szélén egyenkint haladunk. A búzagalászokon sok széles, vaskos testű bogár lóg, irgalom nélkül kitekerjük a nyakukat. Nem ok nélkül nevezi a nép e kártékony állatokat gabonaszípolyoknak, *Anisoplia lata* Er. *Anisoplia segetum* Herb. stb., mert fölfalják a kalászos növények virágainak porodáit és tejes szemeit.

Nagy, fekete futóbogarakat szedtem én a kalászkokról! Ezek a hirhedt gabona-futrínkák; kimélet nélkül agyontapossuk. Fordítsuk csak meg a szántóföld szélein heverő rögöket, hármát, négyet is találunk egy-egy nagyobb rög alatt. A napot rejtekhelyeken töltik, este felé pedig a gabonafélék szárán fölkapaszkodva pusztítják, rongálják azok fiatal magvait. A földbe rakott petéiből kikel egy fekete fejű áleza, melyet a nép ollós kukacznak mond. A teljesen kifejlődött kukacz eléri a 20—26 mm. és időnkint nagy károkat okoz az őszi és tavaszi vetésekben.

Aki bátor ifjú, velem jön! Előttünk fekszik másfél, vagy két hetes marhalepény, ezt kőrülfogjuk, és az állatokat ezekkel a fogócskákkal megragadjuk. Körös-körül sűrög-forog a nagyon gyakori kis galacsinhajtó, *Gymnopleurus pilularius* L. Némelyek széles, lapátos mellső lábaikkal pilulákat gyúrnak, tapasztanak, mások a kész pilulákat, golyócskákat hosszú, hátulsó lábaikkal gurítva hajtogatják, hogy aztán alkalmas helyen azt elásva egy petével megajándékozzák. Egy pilula egy-egy álcának elégséges eledelt nyújt.

A lepény szélén látunk nagy ganajtúró bogarakat, *Geotrupes*

stercorarius L. és *Geotrupes mutator* Marsh. Ezek másképpen gondoskodnak az utódok táplálékáról. A ganéj tözsomszédságában, vagy a ganéj alatt menetekét készítene a földben, a meneteket ganéjjal teletömve egy-egy petét raknak egy-egy menetbe.

Ide nézzen mindenki! A lepény felső, megszáradt részét emeljük. Száznál több bogár, mindenféle alakban és színben, nyüvek kicsinyek és nagyok eviczkélnek a ganéjban. Csaknem mind eltűnt!

Fiúk! most enyém a szó! E széles, fekete ganéjtúró két szétálló, hosszú szarvval van földszítve, akáresak a magyar ökör, *Onthophagus taurus* Schreb. Eme sárgás szárnyfedelű, zöldes foltokkal tarkázott ganéjtúró pedig a felpajzsnak kellő közepén szarvat visel, *Onthophagus vacca* L. Ennek a nagy feketének még két szarvaeskája van. *Onthophagus camelus* F. Ez az apró, vörös foltos, egy szarvat visel *Onthophagus furcatus* F.

Ezekből a hosszúkás ganéjbogarakból még sokkal több menekül minden irányban. Van itt fekete, vörös, sárga, tarkabarka színű, *Aphodius foetens* F., *finetarius* L. stb. stb. Szalad itt akármennyi kurtaszárnyú bogár is, *Staphylinidae*; azután a gömbös bogárkák egész nyája legelész itt, *Cereyon*, *Sphaeridium* stb. Kis és nagy sutabogarak bujkálnak mindenfelé. Talpra ösém! Mi itt összekuporodva, térdelve, egészen belefáradtunk a szemlélő kutatásba.

A kiszáradt marhalepényeket mind kirostáljuk, sok apró lény él azokban, sok meg a napsugár ellen keres azokban menedéket. A Tyúkmajor hidja felé!

Igy tehát még a ganéjban is számtalan állat örvend életének és talál megfelelő táplálékot. A természetnek istentervezte nagyszerű háztartásában semminek sem szabad kárba vesnie.

A víz szélén nagy csoportokban virágozik egy keresztes virágú növény, *Roripa* amphibia, ezt okvetlenül az ernyőbe kell rázogatnunk. Az ernyő tele van virágokkal! És a sárga virágok közt egész légió zöldeskék ormányos bogárka szaladgál, *Ceuthorrhynchus erysimi* F.: de egy másik, hamvas színű ormányos bogár is van köztük, *Poophagus sisymbrii* F. Így tehát minden növénynek megvannak a maga állatai. Veregessük a tövises igliczét, *Ononis spinosa*, is az ernyőbe. Számtalan, körtealakú ormányos bogár hullott ernyőnkbe, *Apion ononicola* Bach.

A töltés déli oldalán díszlik a hatalmas számartövis, számbogács, *Onopordum acanthium*. Kedvelik-e ezt is a rovarok?

Mérjünk rá erős csapásokat. Hangyaeső! Bödeeső! Levéltetűeső! Mit keresnek ezek a szamártövisen? Az ernyő mélyében fekszik néhány széles testű, óriási ormányos bogár, bogács-ormányos *Larinus latus Herb.*, holtaknak tettetik magukat. Más kisebbfajta bogácsbogár is fekszik az ernyőben, *Larinus sturnus Schall.* E bogarak álczái az Onopordon szárában és gyökerében élnek.

Üssük az ernyőbe ezt a közönséges bogácsot is, *Carduus acanthoides*. Hosszúkás, bogácskedvelő ormányosok egész serege fut szerteszéjjel, *Lixus algirus L.*, *Lixus cardui Oliv.*; hát még mennyi kékes ormányos bogárkát leptünk meg, *Apion carduorum Kirb.*, *Apion radiolus Marsh.*

Igen nagy gombatelepet födöztünk föl! Fiúk, ezt meg kell néznünk. Rostálók, most rajtatok van megint a sor! A gombatelepen össze-vissza futkároz a kurtaszárnyúak tarka serege; lassan mászik a gombabogár *Diaperis boleti L.*; mindenféle apró bogarakat is lehet látni, *Cis*, *Eledona* stb. A gombákat darabokra törve, zúzva, fölaprítva a rostába hányjuk. Tölgyfa állott itt; a nagy késsel a korhadt fát is kivágjuk és földestől kirosztáljuk. Ez nagyszerű lelet volt; ilyen helyen mindig sok értékes és ritka bogár él.

Fiúk! most elmondok egy históriát, de nem szabad megjedni, vagy épenséggel róla álmodni. Néhány nap előtt három nagy deák jelentette nekem, hogy igen nagy rovarászati kincses bányát födöztek föl. A selyemerdő szögletében, közel a káptalani szérüskerthez egy felakasztott nagy komondorra akadtak és úgy gondolják, hogy az már jó hónapig lehet ott a fán. Ez nem mindennapi dolog ám! Fölakasztott dög, a rovaroknak valóságos kincses bányája. Életemben csak háromszor leltem ily rovarászati kincset. Arra a komlókert felé akadtam egyszer ily szomorú véget ért házörzöre, más két alkalommal pedig a hajósi fázánosban felakasztott rókákra.

Hogy került a fára a róka koma? Hát csak úgy, hogy az erdész tavaszkor agyonlőtte es mivel ilyenkor értéktelen a bundája, társainak elriasztására fára akasztotta.

Tegyünk előkészületet! Két nagy és két kis gyűjtőüvegben kénfüstöt készítünk, erről a galagonyáról botot vágunk. Hogy bátor ifjak vagytok, azt már többször, de a mai napon is tapasztaltam, most pedig paranesszóra kell cselekednetek. Pusztá kézzel senki se nyúljon a rovarhoz, evvel a három fogócskával

hozzuk őket a gyűjtőüvegbe. Senki a dögöt meg ne mozgassa, mert ez öreg hiba volna és sok rovarveszteséggel járna.

Erre balra, a kökény cserjésen át a sövény felé. Itt a kincses bánya! Mekkora dongás! Aranylégy, dongólégy, valóságos légyraj! Nézzétek csak, mi van ott a fa tövénél? A temetőbogarak egész serege lakmározik a dögről lecsöppögött nedven. Itt van a temetőbogarak óriása, a nagy, fekete temetőbogár, *Necrophorus germanicus* L., azután egy kisebb fekete, *Asbolus littoralis* L., de legnagyobb számban van képviselve a vörhenyes, fekete sávokkal fölékesített temetőbogár, *Necrophorus vespillo* L. és *vestigator* Hersch. Ezeket mind olyképen ejtjük zsákmányul hogy a fogócskákkal lábuknál megragadjuk és a gyűjtőüvegbe hányjuk.

Most a dög alá tartva a nagy kaszálózsákot, azt kissé megmozgatom a bottal. Hogy zszibong a légyraj! Valóságos rovar-eső! Leülve, letérdelve körülfogjuk a zsákot és a fogócskákkal, kiemeljük a prédát. Vöröstorú dögbogár, *Pseudopelta thoracica* L., fekete dögbogár, *Pseudopelta sinuata* F. Igen nagy kurtaszárnyú, *Creophilus maxillosus* L., kisebb rokonainak pedig se szeri, se száma, az egész nyáj minden irányban szétrohan. A zsák fenekén egész rakás kékesen és zöldesen csillogó sutabogár fekszik, *Saprinus*, *Hister*, ilyen fajtákat eddig még nem találtunk.

A mindenféle nyüvet, pondrót, álczát kirázva a zsákból, azt még egyszer a dög alá tartjuk. Most erősebben megmozgatjuk, megütjük a dögöt, kiporoljuk a bundáját is. Még nagyobb a rovaréső, mint azelőtt!

Az előbbi bogarakon kívül a zsákban találjuk a különféle szalonnabogarakat, *Dermestes lardarius* L., *Frischi* Kug. stb., a szücsbogarakat, *Attagenus pello* L. stb. számos alakokat a Nitidulák rendjéből, *Nitidula carnaria* Schall., *Omosita colon* L. stb. stb.

A közelben levő Vajas-árokban becsületesen kimossuk kaszálózsákunkat, megtisztítjuk fogócskáinkat, kezeinket is megmossuk. Valahányszor erre vetődünk, mindig fölkeressük a dögöt kedvelő rovarok ezen gyülekezési helyét, mert hónapokon át találunk itt más és más fajta bogarakat.

Hát ifjak! amitől mi undorodunk, az jól izlik ezeknek az állatoknak; ami nekünk méreg, az ezeknek a lényeknek esemege. A természetben mindenütt rendet, czélszerűséget találunk, semmi nek sem szabad veszendőbe mennie.

Az útcn hazafelé elmondja ki-ki, ami különöset látott vagy tapasztalt a mai napon.

A legjelesebb és leghatalmasabb préda az én üvegemben van, 35 darab nagy, fekete temetőbogár; jól megolvastam, de jól meg is néztem. Nem teljesen fekete az, szárnyfedőinak oldalai rötsárgák; a csápja pedig vaskos, fekete bunkóban végződik, Mikor a fogócskával megragadtam, sajátságosan czinczogott, vagyis inkább nyöszörgött. Én ezt a czinczogó hangot a tarka temetőbogaraknál is észleltem, de nem vettem észre, hogy torukat hajtogatták volna, mint ezt a czinczérek teszik.

Ugy van! Ezen nyöszörgő hangot az által hozzák létre, hogy potrohukat szárnyfedőik hátsó szélelhez dörzsölik.

Néhány temetőbogarat láttam, melyeknek lábai apró, vörös foltokkal voltak tarkázva. Az üvegemben akárhány olyan példány is van, amelynek nemesak lába, de potroha is tele van ilyen foltokkal. Kérem, én a nagy ganéjtűrő bogarakon, de sőt a suta-bogarakon is észleltem ily vörös foltokat.

Nos fiúk! Mik ezek a vörös foltok! Én tudom! Ilyeneket láttunk egy igen karsu vizipoloska testén, ezek rovaratkák. Helyesen mondd! Ezeket a rovaratkákat, *Gamasus coleopterorum* L., főképen a dögön és a ganéjban élő rovarokon lehet észlelni.

Képesek-e a temetőbogarak egy dögölt kutyát eltemetni? Csak kisebb dögöt képesek eltemetni, p. o. egeret, patkányt, vakondokat, kisebb madarat stb. Miért temetik el? Azért, hogy más dőgeví állat azokat föl ne falja a benne fejlődő álcákkal együtt.

Mit keresett az a sok hangya a számártövisen? Nemde ugyanegy időben a hangyákkal tömérdek levéltetű is hullott a rovarernyőbe? Ezek a levéltetvek a hangyák fejős tehenei. Ezeket ugyanis addig ütögetik bunkós csápjakkal, míg édes nedvet nem bocsátanak ki testükből. Ezt az édes nedvet nagy mohón föl-nyalják és vele részint a hangyabolyban más munkával elfoglalt társaikat, részint álcáikat etetik.

Hát a bödék tarka serege miért gyülekezett össze a bogácson? Ezek is a levéltetvek miatt kapaszkodtak föl a bogácsra és bizony vérengző munkát végeztek ottan, mert a levéltetvek nekik is, meg álcáiknak is legkedvesebb eledelük.

Változások a magyar lepke-fauna terén.

Irta A. Aigner Lajos.

I.

Seitz A. nagy művében (Die Grossschmetterlinge der Erde) nagyon sok változás esik a nemek, fajok és fajeltérések és új fajváltozatok elkülönítésében, minthogy pedig az egyes csoportokat elismert szaktekintélyek dolgozták fel, elkerülhetetlen ama változásokról tudomást szereznünk, legalább annyiban, amennyiben hazai faunánkra is vonatkoznak. Azonkívül félemlít számos, már elnevezett eltérést, mely hazánkban is előfordul vagy előfordulhat, de amely gyűjtőink figyelmét eddig elkerülte. Az illető változásokat a Seitz-nél követett sorrendben adom.

A *Papilio*-nem (feldolgozta Seitz A.) több alnemre oszlik; a *Papilio* s. str. alnembe tartozik a *P. Machaon* L. Az ab. *Sphyrus* Hb. név helyébe lép ab. *asiatica* Mén.; az ab. *pallida* Tut alapszíne nagyon halvány-sárgás (Budapest); az ab. *centralis* Stgr.-nál a fekete rajzolat, kivált a felső szárnyé, erősen sárga behintésű (Budapest); az ab. *Drusus* Fuchs lényegtelen átmenet az ab. *aurantiaca* Speyer-hez; az ab. *bimaculatus* Eimer és a fel nem említett ab. *immaculata* Schulz, valamint az ab. *rufopunctata* Wheeler Seitz szerint nem érdemelnek külön nevet, az ab. *tenuivittata* Spengel pedig csak torzalak.

Papilio Podalirius L. a *Cosmodesmus* alnembe tartozik; az ab. *undecemlineatus* Eimer nem érdemel külön elnevezést; vajjon az ab. *decemlineatus* Aig. (*reductus* Schultz) és ab. *novemlineatus* Aig. is?

Thais Polyena Schiff. ab. *Cassandra* Mn. (*bipunctata* Cosm.) név helyébe lép ab. *Rumina* Esp.

A *Parnassius*-nem (feldolgozta Stichel H.) élére lép a *Mnemosyne*-csoport. A *P. Mnemosyne* L.-nél a Staudinger-Rebelleféle katalógus az ab. *Hartmanni* Stdfs-t az ab. *melaina* Hour.-hoz vonta, de Stichel újra szétválasztja a kettőt s szerinte az előbbi 1000 m magasságban állandóan előforduló sötétebb alak, holott az ab. *melaina* sokkal több fekete rajzolatot feltüntető melanistikus eltérés; az előbbit a Tátrában, az utóbbit Erdélyben figyelték meg. A Budapesten és Szaáron található példányok legnagyobb része az ab. *Athene* Stichel hez tartozik (R. L. XIV. 160 l.); az ab. *halteres* Musch.-nál a felső szárny korongsejtjében

levő foltok fekete sáv által vannak összekötve; hazánkban is előfordulhat.

P. *Apollo* L. eredeti alakja, melyet Linné leírt, Skandináviában repül. Stichel megkülönbözteti a közönséges formát, mely Németországban, így Stájerországban is s a stájer határon bizonyára hazánk területén is előfordul, *Apollo geminus* Stich. név alatt az ab. *montana* Stich. nevű havasi formától, mely amannál erőteljesebb és gazdagabb rajzolatú, de foltjai kisebbek; ezeknek a rendesnél sötétebb nőstényei az ab. *nigricans* Car.-hoz, a hímhez hasonló igen világos színű nőstények pedig az ab. *inversa* Aust.-hoz sorozhatók. Az olyan példányokat, melyeken az alsó szárny tövén piros folt mutatkozik, ab. *exselsior*-nak, azokat pedig, melyeken az alsó szemfolt pupillája ketté vált, ab. *graphica*-nak nevezte el Stichel, ab. *decora* Schultz-nál az analis foltok piros magot viselnek; ab. *fasciata* Stich.-nél a felső szárny középterén levő külső két folt feketés szalaggal van összekötve; mind ez alakok előfordulnak a tátrai példányok közt is.

A *Pieridákat* Röber J. dolgozta fel. A *Pieris Brassicae* L. nyári nemzedékét, mely a tavaszinál nagyobb, alsó szárnya alul sokkal világosabb sárga, feketével kevésbé behintett, g. ab. *lepidi*-nek nevezi.

A *Pieris Rapae* L. törzsalakja a nyári nemzedék; a g. vern. *metra* Stp. kisebb, fekete rajzolatai kevésbé kifejtettek, alsó szárnya alul sötétebb sárga, feketével jobban behintett. Az egy időben repülő ab. *immaculata* Strand¹⁾ diagnosisa (a fekete rajzolat csaknem vagy teljesen hiányzik, a felső szárny csúcsa szürkés behintésű) nem egészen találó, mert az ilyen példányokon (csak hímek) a fekete foltok teljesen hiányzanak, még pedig fölül is, alul is, csupán a felső szárny csúcsán mutatkozik olykor a fekete rajz nyoma, a szárnyak töve pedig fekete behintésű; az olyan példányok, melyeken a fekete foltok nyoma fölül vagy alul még látszik, nézetem szerint a v. *leucotera* Stef.-hoz tartoznak. Az utóbbinak nősténye olykor határozottan sárgás, csúcsrajza alig jelzett, a középter fekete foltjai jól kifejtettek, az alsó szárny alul élénk sárga; ezt ab. *flavescens*-nek nevezi Röber (Budapest).

P. *Manni* Mayert-t önálló fajnak tartja Röber.

¹⁾ A szövegben szerzőként *Cill* (?) áll, a tartalomban azonban *Strand* (Nvt. Mag. 33. p. 44.). *Rühl* szerint pedig *Fologne* a szerző.

P. *Ergane* Hb. var. *longomaculata* Rost. fölül sárgás fehér, a felső szárny fekete foltjai erősebben színezettek, jobban fejlődtek és meghosszabbítottak, a felső szárny csúca és az alsó szárny alul sárga: az ab. ♀ *magnimaculata* Rost.-nál a fekete foltok még erősebben tűnnek fel; az ab. ♂ *semimaculata* Rost. fölül tiszta fehér, csupán a csúcspolt látható. Mind a három eltérést Közép-Olaszországban figyelték meg, de bizonyára található a magyar Tengeremelléken és Dalmáciában is.

A P. *Napi* L. tavaszi nemzedéke közt néhány új alakot különböztet meg Röber. Így a hímnek igen kis példányát ab. *nana*-nak nevezi, amelynek felső szárnya gyöngén sárgás, a szárny csúcsán nincsen összefüggő fekete rajzolat, csak az erek vége felé sötétebb, egyéb rajzolat nem mutatkozik, csupán a szárny töve sötét; alul a felső szárny fehér, csúca világos-sárgáz az erek a szárny felső részében szürkék, egyéb rajz nélkül, a alsó szárny világos-sárgás, az erek sötét szegélyűek; ab. *impunctata*-nak nevezi az oly hímeket, mely fölül a rendes fekete csúcsos és tövön kívül semmiféle rajzot nem tüntet fel és melyen alul is a felső szárny középfoltjai csaknem vagy teljesen hiányoznak. A nyári nemzedékű *Napaea* Esp. közt akad az ab. *virilis* Röb., oly nőtény, mely a hímeket megközelíti, azaz fölül fehér, csak a felső szárny csúca és töve feketés s az alsó szárny elülső szegélyén apró fekete folt van; alul a felső szárny tehát csúca kissé sárgás, az alsó szárny igen világos-sárgás, az erek kevésbé sötét szegélyűek. A tavaszi var. *Bryoniae* O. közt is külön választ Röber két alakot, t. i. ab. *obsoleta* Röb., oly nőtény, melyen a felső szárnyon a középtér folytjai és az erek szegélyezése nagyon elmosódtak, tehát éles rajzolatot nem mutat; ab. *concolor* Röb. pedig oly nőtény, melyen a sötét rajzolat kiterjedése folytán a sárgás alapszín, kivált a felső szárnyon csaknem teljesen el van nyomva. Az ab. *fumigata* Gillm. fölül is alul is füstös színű. Az utóbbit a Csepelszigeten találták, a többi is előfordulhat hazánkban.

A *Daphidice* L.-t méltán kivette a *Pieris*-nem köréből és *Leucochloë* új nemet állított fel számára. Az ab. *anthracina* Schultz-nál a különben fehér szárnyakat erősen ellepik a fekete pikkelyek; melanotikus forma (Budapest).

Euchloë Belia Cr. ab. *Philippsi* Rudolph a tavaszi nemzedék oly formája, melyen az apicalis folt a korongsejtig terjed s az alsó szárny közepén fekete behintés mutatkozik. (Dalmácia.)

A *Cardamines* L-t kiveszi Röber az *Euchloë* nemből s ismét az *Anthocharis*-nembe helyezi vissza. A nálunk is gyakrabban előforduló törpe alakot ab. *hesperidis* névvel jelölte Newnham; az ab. *Alberti* Hoffm.-nál a narancs színű folt élénkebb színű, a fekete rajzolat erőteljesebb, a felső szárny belső része kénszínű, az alsó szárny alul sötétebb zöld, fekete középfolttal; az ab. ♀ *lasthenia* Mill.-nél a felső szárny középfoltja hiányzik, a szárny csúcsán és szegélyén apró fekete foltok vannak, mindkét szárny töve tiszta fehér, az alsó szárny alul nagyon világos zöldes-sárga rajzú; ettől az ab. *immaculata* Pabst úgy látszik csak abban tér el, hogy a hímnek középfoltja hiányzik ugyan, de különben szabályos; az ab. *quadripunctata* Fuchs-nál mindkét szárnyon fölül is, alul is fekete középfolt van, a felső szárnyé vonalszerű, elül lekerekített, hátul lemetszett, az alsó szárnyé pedig fölül finom, körforma, szürkés fekete, alul igen nagy, koromfekete; az ab. *ochrea* Tutt alsó szárnya csaknem egészen sárga, főleg a nőstényé; ab. *lutea* Gillm., a hím speciális foltja citromszínű, Kis-Ázsiában találták, de megfigyelték Pécsen is (az ab. *Turritis* O. hasonló eltérése: ab. *crocea* Röb.); ab. *speciosa* Röb. igen nagy, az apicális folt élénk narancsszínű, az alsó szárny korongsejtjében és külső szegélyén apró fekete foltok jelentkeznek s alul a zöld rajzolat csaknem szalagszerű elrendezésű. Déli Stájerországban figyelték meg, de előfordulhat hazánkban is.

Colias hyale L. ab. *inversa* Alph. a nőstény sárga alakja, ugyanaz mint ab. *flava* Huss; ab. *apicata* Tutt az összes submarginális sárga foltok hiányoznak, csupán az apicális foltok vannak meg; ab. *obsoleta* Tutt, az alsó szárny sötét rajzolatai csaknem egészen eltűntek; ab. *intermedia* Tutt, csak a marginális fekete foltok sora van meg, a submarginális foltok hiányoznak; ab. *unimaculata* Tutt, az alsó szárny közepén kettő helyett csak egy narancsszínű folt van; ab. *pallida* Tutt, az alsó szárny középfoltja halvány; ab. *emarginata* Röb., az alsó szárny szegélyén teljesen eltűntek a fekete foltok, a felsőszárnyon megfogytak a szegélybeli és submarginális fekete foltok.

Colias Chrysothème Esp. ab. *sibirica* Gr. Gorb., a rendesnél világosabb színű, a hím külső szegélye szélesebb, a nőstényén a submarginális kénszínű foltok nagyobbak; előfordul nemcsak Szibériában, hanem Európában is, pl. Bécs környékén, bizonyára hazánkban is; ab. *Werneri* Geest, a felső szárny középfoltja igen nagy.

Colias crocus Fourcr. C *Edusa* F.), ab. ♂ *striata* Geest, a fekete külső szegély sugarakat bocsát a szárny közepe felé. Németországon figyelték meg, de található lesz hazánkban is. Az ab. *helicina* Obth.-t és ab. *Aubuissoni* Car.-t egybe foglalta a Staudinger-Rebel-féle katalógus, Röher azonban különválasztja, ab. *helicina* fehéres sárga, ab. *Aubuissoni* okkersárga, az alsó szárny fölül szürke, középfoltja nagy, élénk narancsszínű.

Colias Myrmidone Esp. ab. *micans* Röber, ibolyás tünetű. Itt megjegyzem, hogy a C. *Chrysotheme* friss példányain ez az ibolyás tünet igen gyakori, de bizonyos idő múlva eltűnik, alighanem a *Myrmidone*-nál is így lesz.

Leptidia Sinapis L. ab. *subgrisea* Stgr., az alsó szárny alul nem zöldes vagy sárgás, hanem szürke (a gen. vern. *Lathyri* Hb.-nél sötétzöld, a var. *Sartha* Rühl-nél sárgás).

Ennek kapcsán ide iktatok még egy-két eltérést, melyeket *Verity* (*Rhopalocera palaeartica*) femelit, ugyanis.

Parnassius Mnemosyne L. ab. *nebrodensis* Turati, átmeneti alak a var. *nubilosus* Chr.-hoz, mely azonban nézetem szerint nem más mint az ab. *Athene* Stieh.

Aporia Crataegi L. ab. *minor* Obth., a Pyreneákból leírva, oly példányok, melyek kellő táplálék hiány nálunk is elég gyakran akadnak.

Colias Hyale L. ab. *rufa* nak nevez el *Verity* oly eltérést, melynek fonákja a rendesnél sötétebb, a barnásra hajló színezetű

Magyarország szú-féléi.

Irta Csiki Ernő.

XI.

13. nem: **Polygraphus** Erichson.

A csápok bunkója rövid tojásdadalakú, nem gyűrűzött, a csápостor nagyon rövid, öt izból álló. A szemek elül mélyen kikanyarítottak, sokszor majdnem ketté osztottak. Az előtor hátán nincsenek kiemelkedő szemesék, vagy dudorkák. A szárnyfedők fogacsázott tőele majdnem egyenes, a paizsoeska mellett kissé öblös, hosszanti barázdáik a korongon elmosódottak. A lábfej fonálforma, a harmadik lábfejiz egyszerű.

A fajok meghatározó kulcsa:

1. Kiszíneződött (barna vagy fekete) példányok lábai sárgák.
A csápbunkó közepes nagyságú. 1. **polygraphus**.
— Sötétszínű, érett példányok lábai barnák, a czombok többnyire sötétebbek, csak a lábfejek sárgák. A csápbunkó nagyon nagy. 2. **grandiclava**.

A fajok leírása:

1. **Polygraphus polygraphus** Linné (*pubescens* Fabr., Ratzb., *poligraphus* Eichh.)

Hosszúkás, hengeres, feketés-barna, kevéssé fénylő, pikkelyszerűen szőrös, a csápok és a lábak sárgák. A csápbunkó csúcsa hegyes. A homlok sűrűn (♂) vagy gyéren (♀) sárgás-szürke szőrökkel fedett. Az előtor háta a tövén szélesebb mint hosszú, előrefelé erősen keskenyedő és elül gyengén befűződött, felülete finoman és szétszórtan pontozott, erősen fénylő. A szárnyfedők szürke pikkelyektől hamvasak, a hosszanti pontsorok finomak, a közterek szélesek és sorokban szemcsézettek, lejtős csúcsuk domború (♀) vagy kétoldalt gyengén barázdás (♂). A lábfej fonálforma, a harmadik lábfej egyszerű, nem osztott. Hossza 2—2.8 mm.

Előfordul Észak- és Közép-Európában; hazai eddig ismeretes termőhelyei a következők: Budapest, Felsőlő, Sziklatelep (Zólyom), Zsolna, Tátrafüred; Hoverla, Lisszahóra és Pop-Iván (Mármaros), Bisztra-telep (Szászsebesi-hegyek); Bosznia: Vucjaluka, Igman-planina.

Tápnövénye a luczfenyő (*Picea excelsa*), ritkábban a jegenye fenyő (*Abies picea*), az erdei fenyő (*Pinus silvestris*), továbbá *P. cembra* és *P. strobus*. Április vagy május hóban rajzik, július és augusztusban jelentkeznek az első, és október-novemberben a második nemzedék kifejlődött példányai, sőt esetleg egy harmadik nemzedék is jöhet létre, ennek lárvái azonban áttelelnék s tavasszal fejlődnek csak teljesen ki. Rágványa nem éppen jellegzetes, az anyamenet alakja lehet különféle és többnyire a kéregben fut végig. Alakja leginkább a csillagos anyamenetes rágványra emlékeztet, habár sok esetben a csillag-alak kimutatása nehéz. A párzási üregből három-négy, ritkán két vagy egy anyamenet indul ki, mindegyikben egy-egy nőtényt találunk. A lárvamenetek össze-vissza haladnak és így a rágvány összekuszált rajzot is mutat. Leginkább a felső ágakat támadja meg.

2. *Polygraphus grandiclava* Thomson (? *punctifrons* Thoms.)

Sötét barnás-fekete, a lábak barnás-feketék, a csápbunkó és a lábfej sárga. A csápbunkó nagy, csúcsa tompán hegyesedő. A nőstények homloka sűrűn és erőteljesen pontocskázott, körben hosszabb szőrökkel fedett. Az előtor háta sűrűn és erőteljesen pontozott, gyengén fénylő, Hossza 2·5—4·5 mm.

Előfordul Közép-Európában és Svédországban; Magyarországon ritka (Nyitra vm.)

Tápnövénye a savanyú meggy (*Prunus Cerasus*) és az édes meggy (*Pr. avium*), melynek törzsét és ágait lakja. Rágványa előbbi faj-éhoz hasonló, de az anyamenetek kissé a külső fakelmébe mélyedben és ebben fekszenek a bábüregek is. Erdészetileg nem fontos, mert ritkább faj.

14. nem: *Hylurgus* Latreille.

A csápostor hat ízből áll, a csápbunkó kerekded és ízelt. Az áll széles szívforma háromszögű, a belső ajak keskenyebb, előrefelé hegyesebb és sörtékkal fedett. A szárnyfedők tőle alig felhajló és egyszerűen rovátkos, nem fogacskázott. A test felületét hosszú sűrűn álló szőrök fedik. Az elülső csipők egymáshoz közelállók, a mellő kimetszése nem terjed ezekig.

A fajok meghatározó kulcsa:

1. Nagyobb, hossza 4·5—5·7 mm. A test oldalán levő szőrözlet felülről szemlélve az előtoron kétszer oly hosszú, mint a szárnyfedőkön. 1. *ligniperda*.
- Kisebb, hossza 3·5—4·5 mm. A test oldalán levő szőrözlet hosszú és egyformán hosszú. 2. *Micklitzii*.

A fajok leírása:

1. *Hylurgus ligniperda* Fabricius (*elongatus* Herbst, *flavipes* Panz.)

Szurokfekete vagy sötétbarna, a csápok és a lábfejek sárgák, teste hosszúka, keskeny, sűrűn szőrös. A fej szemcsézett pontozott, az orrmány a tövén harántul benyomott, csúcsán elül élbe folytatódó dudorkával. Az előtor háta csonka kúp alakú, kissé hosszabb mint széles, hosszanti középvonala sima és a középén szélesebb, felülete különben mélyen és sűrűn pontozott. A szárnyfedők hengeresek, pontozottan barázdások, a

barázdák elül és oldalt elmosódottak, hátul mélyebbek, a csúcson (a lecsapott részen) a második köztér bemélyedt, a harmadik kiemelkedő, a lejtő itt hosszú sárga szőrökkel fedett. Az elülső lábszár külső szélén a csúcsa és a közepe között négy apró fogacskával fegyverzett. Hossza 4·5–5·7 mm.

Előfordul Közép-Európában, Olaszországban és a Kaukázusban. Magyarországon elég ritka és csak újabban vált innen ismeretessé. Termőhelyei: Újpest, Zircz, Fenyőfő, Pápa, Lakompak, Rimaszombat. Dalmáciában Meleda szigetén gyűjtötték.

Tápnövénye az erdei fenyő (*Pinus silvestris*), de más fenyők is (*P. strobus*, *P. pinaster*, *P. halepensis*), melyeknek gyökértörzsében él, sokszor mélyen a földben levő gyökerekben is található. Évenként két nemzedéke van, márczius végén vagy április elején rajzik és június vagy júliusban teljesen kifejlődött az első nemzedék. A kifejlődött állat áttelel. Rágványa alig jellemezhető, nagyon szabálytalan. Az anyamenet 4–8 cm. hosszú és hosszirányban fut le, a lárvamenetek szabálytalanul keresztül-kasul haladnak. Erdőgazdasági szempontból nincs nagy fontossága.

2. *Hylurgus Micklitzi* Wachtl.

Olyan mint az előbbi faj, de kisebb és oldalának hosszú szőrözete felülről tekintve egyformán egyenlő hosszú. Hossza 3·5—4·5 mm.

Előfordul Dél Franciaországban, Görögországban, a Kaukázusban és Dalmáciában (Ragusa, Lesina, Meleda).

Tápnövénye a *Pinus austriaca*, *P. halepensis*, *P. pinaster*. Rágványa ismeretlen.

3. nemzetség: *Hylastini*.

Az előtor háta pontozott, oldalt nem szegélyezett. A szárnyfedők tőszéle ormós, nem rovátkolt és nem fogazott, a csúcson meredeken lecsapottak. Az elülső lábszár külső széle fogazott. A harmadik lábfejjel kétkaréjú.

A nemek meghatározó kulcsa:

1. A szárnyfedők pontozottan barázdások, a csücslejtőn mélyített varratmelletti barázdával --- --- --- --- --- 2
- A szárnyfedők sorokban elhelyezett pontokkal, gyapja-

san hosszú világos szőrökkel fedettek, a csúcslejtőn a varratmelletti barázda nem mélyített. ̄. **Thamnurgus.**

2. A fej lehajló, felülről nézve részben látható, az orrmány rövid és széles. Ide nagyobb fajok tartoznak. 1. **Hylastes.**

— A fej erősen lehajló, felülről alig látható, az orrmány nagyon rövid. Ide nagyon apró fajok tartoznak 2. **Crypturgus.**

Új bogár Magyarországból.

Irtta: *Csiki Ernő.*

A Magyar Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályainak folyóiratában (V. kötet, 1907.) egyebek között egy új *Dapsa*-t irtam le latin nyelven hazánk központi részéből, melyet Dr. Fodor József helybeli orvos és buzgó bogarász fedezett fel két példányban Mária-Besnyő és Gödöllő között. Azt hiszem nem végezek felesleges munkát, ha magyar bogarásztársaim kedvéért e helyen közlöm bogarunk leírásának magyar fordítását:

Dapsa (*Phylira*) **Fodori** Csiki, Ann. Mus. Nat. Hung. V., 1907. p. 578.

Hosszúkás tojásforma, domború, szétszórtan álló sárgás testhez simuló szőrökkel fedett, vörhenyes, a szárnyfedők közepén túl az oldalszéle mentén és a csúcson fekete szegélylyel, ez a fekete szegély patkó alakú rajzolat alakjában közösen disziti mindkét szárnyfedőt. A fej harántos négyszögű, pontozott, a homlok és a fejpaizs közötti varrat félkör alakú, a felső ajak elül gyengén öblös. A csápok hosszúak és karesűk, a test felénél rövidebbek, a harmadik csápiz olyan hosszú, mint a negyedik és ötödik iz együttvéve, az utolsó iz visszas tojásforma. Az előtor háta másfélszer oly széles mint hosszú, domború, nagyon finoman børszerűen ránczolt és sűrűn pontozott, elülső széle egyenes, elülső szögletei kerekített tompaszögűek, oldalszélük csipkézett, elül kerekített, hátrafelé az első harmadtól kezdve kissé öblösen keskenyedő, hátsó szögletei derékszögűek, tövének kétoldali barázdája rövid, nem mély. A paizsoeska tojásforma, harántos. A szárnyfedők hosszúkás tojásformák, domborúak, nagyon finoman børszerűen ránczoltak és sűrűn pontozottak, varratmelletti

barázda nincs, a varrat a csúcs felé bemélyedt. A lábak olyanok mint rokonainál, az elülső lábszárak belül nem tüskések. Hossza 4 mm.

Termőhelye: Mária-Besnyő (Gödöllő mellett),

Hazánkban a *Phylira* alnemből (az előtor hátának oldalai az elülső szögletek mögött nem kimetszettek) csak a *D. trimaculata* Motsch. volt ismeretes, ettől fajunk abban különbözik, hogy az előtor hátának elülső széle egyenesen lemetszett (nem kiívelt). Közeleli rokona a kaukázusi *D. limbata* Motsch. és *nigripennis* Reitt. fajoknak, de ezektől már színrajza is könnyen megkülönbözteti. A *D. Horváthi* Csiki (Szibériából) és *D. pallescens* Mars. (Algir)-tól eltekintve szineződését, főleg abban tér el, hogy az előtor hátának oldalai nem egyenesek, hanem hátul a hátsó szögletek előtt öblösek.

Különfélék.

A bolhák gyűjtése. A bolhák gyűjtésével nálunk mindezideig alig foglalkozott valaki, pedig ezek képviselik a rovarok között talán egyikét a legérdekesebb csoportoknak. Épen az, hogy mivőljük alig akad, lehet annak oka, hogy máig sem tudjuk teljes bizonyossággal, hogy a rendszerben hova helyezzük őket. Arról már volt e helyen említés téve (Rov. Lap. XIII., 1906. 65. l.), hogy újabban a bogarak közt jelöltek nekik helyet. Nálunk, eltekintve néhány ismertető népszerű cikktől (Horváth, Kohaut) csak a legújabb időben foglalkozott velök Kohaut Rezső (Magyarország bolhái. Állattani Közlemények. II. 1903. 25—46. és 53—68. l., 5 tábla rajzzal). Kohaut munkájában 6 nembe tartozó 23 fajt ír le Magyarországból. Ez a szám azonban még gyarapodni fog, mert sok nálunk előforduló emlős, madár, denevér bolháját még nem gyűjtötte senki. Így külön említhetem, hogy hazánkban eddig még senki sem gyűjtötte a medve, a hiuz, galamb, fecske, bagoly stb. bolháját. Ismeretlen volt az ürge bolhája is, melyet az idén sikerült gyűjtenem.¹⁾ — Hogy annyi állatfaj bolháját még nem ismerjük, annak nemesak az az oka, hogy alig foglalkozik valaki gyűjtésükkel, hanem a gyűj-

¹⁾ Az ürge bolhájáról. Állattani Közlemények. VI. 1907. 177. l.)

tés nehézsége is. Nagy köszönettel veszem, ha e sorok olvasói alkalom adtán bolhák gyűjtésével segítségemre lennének. A Nemzeti Múzeum bolha-gyűjteményét kellene a hiányzó fajokkal kiegészíteni, azért kérem, hogy minnél több bolhát gyűjtenének és küldenének be ezímemre a Magyar Nemzeti Múzeumba. — Tudvalevő dolog, hogy elejtett állaton a bolha csak addig marad, a míg a test ki nem hül, azért nagy állatot azonnal végig kell vizsgálnunk és a bolhákat azokról leszednünk, kisebb állatokat legegyszerűbben melegiben spirituszos üvegbe helyezünk, ilyenkor bekerül az üvegbe a bolha is. Kis emlősöket, madarakat elejtésük után belül fehér dobozba vagy zacskóba fektetjük és beöntünk néhány csepp chloroformot vagy benzint, a bolhákat így megölve könnyen összegyűjthetjük a dobozból, a zacskóból vagy a szőr közül úgy, hogy benzinbe vagy chloroformba mártott ecsettel érintjük meg, mire a bolha odaragad és így átvihető az 50%-os spiritusz tartalmazó üvegcsébe, melybe még a pontos adatokat (gyűjtés napja és helye, gazdaállat neve) tartalmazó papírszeletke is jön. Nagy állatról szintén chloroformba vagy benzinbe mártott ecsettel gyűjtjük a bolhákat. A madarak bolháit könnyen nevelhetjük s pedig úgy, hogy azok fészket, a mint a fiatalok azt elhagyták, dobozba fektetjük, időről-időre kissé megnedvesítjük, hogy a bolha-lárvák el ne száradjanak; — így azután 6 hét, két hónap múlva kifejlődnek a bolhák, melyeket azután könnyű összegyűjteni.¹

Csiki Ernő.

A bogarak szarvait sokan fegyvernek, mások az életmódhoz képest ásó- vagy fűrészköznek, némelyek az egyensúly fenntartására szolgáló, vagy riasztó szervnek tartják. Legújabban K r a n s z e A. H. Olaszországban tanulmányozta e tekintetben a *Bubas bison* nevű ganéjtúrót s azt tapasztalta, hogy a rövidszarvú nőstény éppen oly ügyesen túrja a földet, mint a hosszúszarvú hím s a szarv nélküli *Scarabaeus*-fajok ebben a tekintetben éppen oly ügyesek, mint a hatalmas szarvú *Copris hispanus*. Ennélfogva ezeket az úgynevezett másodlagos ivari bélyegeket véletlen képződéseknek tekinti, a melyeknek semmi célja nincsen. (Zeitschr. f. wiss. Insektenbiol. III. p. 56—58.)

Óriási rovargyűjtemények. Rendkívül nagy és értékes rovargyűjteményeket kapott ismét a londoni természetrajzi muzeum.

1) A gyűjtéshez szükséges apró üvegcséket kívánatra küldök.

A legnagyobb és legimpozánsabb ezek között az, amely Fry Sándor hagyatékából szállt a múzeumra. Ebben a gyűjteményben közel 200.000 rovar van 72.000 fajból összeállítva, melyek közül sok még eddig nem volt a múzeumban képviselve. Különös értéket ad a gyűjteménynek a maláji szigetek rovarvilága, mely ugyszólván teljesen képviselve van. Ehhez a gyűjteményhez van mellékelve egy közel 500 kötetből álló tudományos könyvtár, amely a rovarok leírását tartalmazza. — Egy másik gyűjteményben közel 400.000 különféle exotikus lepke, egy harmadikban 18.000 darab nappali lepke és mintegy 23.000 darab európai kullancs van összegyűjtve.

A skorpiók szúrását tanulmány tárgyává tette Dr. Montet Tuniszban. Felnőttekre nézve a skorpiók szúrása általában nem veszélyes. A sebhelyen eleinte többé-kevésbé heves fájdalom érezhető, amely a megmart testrésztöve felé kisugárzik; ehhez olykor hideg-izzadás, láz vagy hányás járul. Helyi kezelés mellett (hypermangansavas kalium vízben való oldata 1:100, a sebhely körül injeciálva) körülbelül 4 óra múlva megszűnnek a betegségi jelenségek. Gyermekekre nézve azonban sokkal intenzívebb a skorpió-méreg hatása. Hatéves fiú néhány órával a szúrás után lázat kapott s a test hőmérséke 42 fokra emelkedett: az említett lokális és megfelelő általános kezelés mellett (a Calmette-féle serum injectiója és ecetsavas amoniák beadása) kigyógyult a beteg. Ellenben a skorpiótól megszúrt egyéves, nehéz lélegezés következtében meghalt. Az említett esetekben Montet a szúró skorpiót nem látta; a szülők állítása szerint azonban 10–12 mm. hosszú sárga skorpió volt a tettes. A fekete skorpió sokkal ritkább és kevésbé veszélyes. A sárga skorpió alighanem *Buthus australis* L., a fekete pedig *Scorpio maurus* L., ez utóbbiról már régebben kimutatták, hogy mérge nem oly hatékony mint a sárgáé. (Bull. Mus. Paris 1907. 27)

Colias Myrmidone var. balcanicus Rbl. Wagner F. bécsi lepkész 1907-ben Boszniában gyűjtve a Sarajevo közelében emelkedő Trebevic havason (1700 m.) fogta a fentnevezett fajnak fehér nőtényét is, mely megfelel a tipusos *C. Myrmidone* ab. *Agnes* Pierre és *C. Edusa* ab. *halicina* Obth.-nek és melyet a felfedező ab. *semialba*-nak nevezett el.

Védekezés élősdiek ellen. Glessányi Gusztáv, a soproni evang. lyceum igazgatója a rovarfiókokat, miután a bennük

levő élősdiéket szénkénnel elpusztította újabb kárnak elejét veendő, a földél körül, valamint az esetleges repedéseket saját találmányú kenőccsel bekente. A kenőcsöt úgy készítette, hogy egyharmad rész disznózsirt és kétharmad rész spermacetet (vagy viaszkot) arzénsavas natronban megfőzte. Tíz év telt el azóta s a fiókokban nem esett újabb kár. Ugyancsak Glecsányi a nagyobb lepkék gyors megöléséhez a veszélyes nicotin helyett quassia-oldatot szokott használni.

Deilephila livornica Esp. hazánkban országszerte található, de eddig mindenütt oly gyéren figyelték meg, hogy ritkaság számba ment. Izsáki szőlőtelepemen pedig 1906-ban a hernyó a szőlőt oly nagy mennyiségben lepte el, hogy csaknem kártékonynak volt mondható. Június 10—15-ike közt találtam kifejlődött hernyóját s egyuttal a *Deilephila Galii* és a *Chaerocampa elpenor*-ét is, de ez utóbbiak az összes hernyóknak csupán 2—2 százalékát tették ki, holott a *D. livornica* é 50 százaléknál több volt. A június derekán elbábozódott hernyók után a lepkék július 15—20 közt keltek ki. 1907-ben mind a három hernyófaj csak igen szórványosan mutatkozott. A *Ch. livornica* hernyójának szeptemberben október közepéig második nemzedéke jelentkezett, melynek bábja azonban kitelelt. A *Galii*-nak van-e második nemzedéke, azt nem állapíthattam meg. Abból a körülményből, hogy júliusban a *D. livornica*-nak összes bájából kikelt a lepke, második ivadéka pedig nincsen, azt következtetem, hogy hazánkban nem honos, állandó faj, hanem hogy a gyorsröptű szender tavaszkor a Balkán felől átjön hozzánk, itt lepetézik s egy nemzedéknek ad életet, mely azonban tovább nem szaporodik.

Kosztka László.

A Vespa Crabro dolgozóiról. 1905. okt. 12-én különös jelenséget vettem észre a *Vespa Crabro* dolgozóin, melyek a delutáni órákban a kertekben, a falak körül meglehetősen nagy zajjal, robajjal röpültek. A darazsoknak röpülése gyöngye volt, mert rövid röpülés után a földre estek. Ezek a dolgozók majdnem olyan nagyok voltak, mint a királynék. Ezen sajátságos körülményt a szokatlan hidegnek tulajdonítom, mert ezen nap esős és hideg volt. Feltűnő volt még az is, hogy sok *Vespa* közelében egy-egy fürkésző darázs is mutatkozott.

D. E.

Irodalom.

Flach, K., Bestimmung-Tabellen der europäischen Coleopteren. Heft 62. *Curculionidae* 16. Theil: Genus *Strophosomus* Stephens. (Különlenyomat: Verh. naturf. Ver. Brünn. XLV. Band, 1907, p. 201—230. Taf. 1.)

Az ormányos bogarak *Strophosomus* nemének egynémelyik faja változó külsejű, azért meghatározásuk nem kis nehézségekbe ütközik. Szerző tehát háladatos munkát végzett ezen munka megírásával. A fajok legtöbbje a spanyol felszigeten fordul elő, nálunk csak öt alakja, melyek közül a *Str. ocellaris* Chev. mind-azideig nem volt megfejthető, egy pedig (*Str. rufipes* Payk. var. *capitatus* Dej. — Horvátország) faunánkra új. A *Str. coryli* F. név helyett a régibb *Str. melanogrammus* Först. használandó. A használható könyvecske szövegének megértését egy jól rajzolt tábla segíti elő, melyen főleg a fej és tor rajzán kívül, az egyes fajok pikkelyének rajzát találjuk. Csiki Ernő.

*

Petri, Dr. Karl, Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. Heft 60. *Curculionidae* 14. Theil: Genus *Larinus* und Verwandte. (Különlenyomat: Verh. naturf. Ver. Brünn. XLV. Band, 1907, p. 51—146.)

Szerző, ki nem régen a *Lixus*-ok meghatározására szolgáló táblázatot írta meg, most folytatólagosan a *Larimus* és rokon (*Microlarinus*, *Rhinoeyllus*, *Bangasternus*) nemek meghatározására szolgáló kulcsot állította nagy szorgalommal össze. Faunánkban ezek közül csak két nem (*Larinus*, *Rhinoeyllus*) fordul elő, a régebben külön nemnek tartott *Stolatus* Petri szerint csak a *Larinus* egy alnemét képezi, mely a régibb *Lachnaeus* Schönh. nevet kell viselje. A *Lachnaeus*-on kívül a *Larinus* nemben még három alnemet különböztet meg, ezek: *Eustenopus* (n. subg.), *Cryphopus* (n. subg.) és *Larinus* s. str. Közelebbről a tárgyalt fajok közül a következők érdekelnek minket: *L. cynarae* F. erdélyi előfordulása kétes, faunánkból azonban nem törlendő, mert szerző Baziásról említi. Faunánkra újak *L. latus* var. *teretirostris* Schönh. (Magyarország), *L. brevis* var. *granicolis* Boh. (Erdély, Horvátország, Hercegovina), *L. minutus* Gyllh. (Magyarország, Hercegovina) és az új *L. sturnus* var. *proboscideus* Petri (Erdély). A 16 új faj és 13 új fajváltozat egynek kivételével hazánkon kívül fordul elő. Csiki Ernő.

*

Schilsky, J.: Die Käfer Europas. 44. Heft. Nürnberg, 1907.

A Küster által megkezdett munka legújabb kötete többnyire a *Bagoini* nemzetségbe és az *Anthribidae* családba tartozó fajok leírását tartalmazza, melyek meghatározására kulcsot is

találunk. Csak 4 faj *Cantharida* leírása képez mintegy pótlékokat régebbi kötetekhez. Hazai termőhelyeket a következő fajoknál találunk felsorolva: *Orthochaetes setiger* Beck. (Hung., Croatia), *Echinocnemus efferus* Faust (Hung.: Ács), *Dicranthus elegans* F. (Kalocsa), *Bagous* (Lyprus) *Frivaldszkyi* Tourm. (Kalocsa), *B.* (Elmidomorphus) *petro* Hbst. (Hung., Dalm.), *B. lutosus* Gyllh. (Hung., Dalm.), *B. validus* Rosh. (Kalocsa, Bánság), *B. limosus* Gyllh. (Hung.), *B. argillaceus* Gyllh. (Kalocsa), *B. longitarsus* Thoms. (Herczegov.) *Phaenotherium Pulszkyi* Friv. (Herkulesfürdő), *Tropideres* (Enedreutes) *curtirostris* Muls. (Hung., Dalm.: Budua), *Tr.* (E.) *cinctus* Payk. (Hung.), *Tr. oxyacanthae* Ch. Bris. (Erdély), *Tr. bilineatus* Germ. (Mehádia, Erdély), Azonkívül Fiume környékéről leírja az új *Danacaea luteipalpis*-t. Csiki Ernő.

*

Grund, A., *Lycaena Argiades* Pall. und ihre Abarten in der Umgebung von Agram: Entomol. Zeitschrift 1907. XXI. p. 125 - 126

Szerző tárgyalja a Zágráb környékén előforduló következő alakokat: *L. Argiades* Pall. (jun. elejétől szeptemberig); gen. vern. *Polysperchon* Bgstr. (ápril. elejétől május végéig); ab. *coretas* O. (ápr. végétől jun. elejéig és jul.—aug.) és ennek eltérése ab. *depuncta* Haschke (caeca Aig.). Nagyobb figyelmet igényel az ab. *decolorata* Stgr., mely Zágrábban két nemzedékben repül (májusban 19—21 mm., jul—aug. 25—28 mm.), nőténye feketés barna, kék behintés nélkül; szerző a kisebb tavaszi alakot ab. *vernalis*-nak nevezte, a mi nagyon fölösleges volt. Minthogy az *Argiades* és *Polysperchon* színe ibolyás kék, a *decoloratá* é pedig halvány zöldes-kék, továbbá a *Polysperchon* nőténye mindig, a *decoloratá*-é sohasem mutat kék behintést és átmeneti forma nem létezik, bárha mind a három alak egyidőben és ugyanazonokon a helyeken található, felveti szerző azt a kérdést, vajjon a *decolorata* nem önálló jó faj-e? Budapesten és Szaáron a *decolorata* máj.—juniusban repül, a II. nemzedéket (jul.) csak Herkulesfürdőn figyeltem meg.

*

A. Aigner Lajos.

A. Aigner Lajos, Magyarország Lepkái tekintettel Európa többi országainak lepke faunájára. A Berge-féle lepkekönyv képeivel. A szöveget átnézte Dr. Horráth Géza. Természettudományi könyvkiadó-vállalat, 77. kötet. Budapest 1907.

A magyar könyvpiaczon közelébb oly könyv jelent meg, mely egy eddigi nagy hézagot van hivatva pótolni irodalmunkban és bizonyára nemesak a kezdő lepkész, de a már gyakorlott gyűjtő és a nagyközönség által is a legnagyobb örömmel fogadhatni.

A természettudományi könyvkiadó vállalat kiadásában megjelent ugyanis „Magyarország lepkéi“ című mű, melynek megírásával a k. m. Természettudományi Társulat A. Aigner Lajost.

e lapok szerkesztőjét bízta meg. A mű felette díszes és igen izléses kiállítású, 51 táblán 932 színes és 14 szöveg közti képet tartalmaz, melyek a lepkék meghatározásánál igen alkalmas segédeszközül szolgálnak. A mű címe szerint a „Berge“-féle lepkékönyv 8-ik kiadása alapján készült, azonban annak csak rendszerét és beosztását tartotta meg, mert tartalmát illetőleg a szerző részint saját bő tapasztalatai és megfigyelései, részint más kutatók észleletei, valamint az e tekintetbeni legújabb irodalom felhasználása által annak tartalmát annyira javította, bővítette és átalakította s helyi, valamint fauna viszonyainkhoz annyira alkalmazta, hogy egészen önálló munkának tekintendő. A „Berge“-féle lepkékönyv beosztását és rendszerét főképpen ezen műnek meglévő, előnyösen ismert lepkéábrái kedvéért kellett megtartania, miután ezek sorrendjét megváltoztatni már nem lehetett. Jóllehet ennél fogva e mű még a Staudinger-féle régi rendszert követi, mindazonáltal a szövegben a szerző, ahol csak lehetett figyelembe vette már a Staudinger—Rebel-féle „Catalog der Lepidopteren des Paläarktischen Faunengebietes“ című munkában megállapított új rendszert.

Előnye és nagy érdeme a műnek, hogy a szerző mindenütt a hazai viszonyokat és a magyarországi lepke-faunát írja le; e végből a „Berge“-féle táblákat egy új színes táblával kellett megtoldania, mely egyes a „Berge“-féle műben nem ábrázolt jellegzetes magyar fajokat (pl. *Lyc. Joas*, *Oxyt. orbiculosa*, *Talp. pannonica* stb.) tartalmaz. A bevezetésben a szerző foglalkozik a lepkék morphológiájával és életmódjával, továbbá gyakorlati útmutatásokat közöl a lepkék fogása, tenyésztése, kikészítése és eltartása tekintetében. A szerzőnek e téren gyűjtött tömördek és felette érdekes tapasztalatai itt közöltetnek és különösen ezek teszik a megjelent művet, nemcsak a kezdő gyűjtőre nézve, hanem a már tapasztaltabb lepkészre nézve is felette becessé.

A leíró részben, szerző leírja a lepkéket először családok, azután nemek és egyes fajok szerint, mindig a jellemző vonásokat és jellegzetességeket átnézhetően a laikusra is könnyen megérthetően leírva. Nagy előnye a műnek az is, hogy a szerző a tudományos név mellett sok esetben felemlíti a használatban levő magyar nevet is; az egyes fajoknak nemcsak előfordulási helyét, hanem röpidéjét, sőt a hernyó megjelenésének idejét, életmódját és tápnövényét is megnevezi. Mindezek igazolják, hogy egy oly művel van dolgunk, mely a kezdő lepkegyűjtőnek biztos kalauzról van hivatva szolgálni, amellettt azonban alakja és kiállításánál fogva minden könyvtár és szalonasztal díszére válik s így mindenesetre nemcsak a szakértő körök, hanem bizonyára a művelt közönségnek is élénk pártolását fogja kivívni. Ára díszkötésben 30 korona.

Ulrich Ede.

„ROVARTANI LAPOK“

XV. Band, 1—2. Heft. Januar—Februar 1908.

S. 1. **L. v. A. Aigner:** Mimicry, Selection, Darwinismus. Verfasser bespricht Piepers' neuestes Werk: „Noch einmal Mimicry Selection, Darwinismus. Leiden, 1907.“

S. 5. **Mocsáry S.:** In Schmetterlingspuppen schmarotzende Goldwespen. Die Goldwespen (*Chrysididae*) schmarotzen wie bekannt bei ihren Stammesverwandten, bei verschiedenen Hautflüglern. Ein grosser Theil der Wirthe ist aber noch unbekannt und so ist es von grosser Wichtigkeit zu wissen, dass auch unter anderen Insekten Wirthe von Goldwespen zu suchen sind. So erhielt Verfasser *Chrysis Shanghaiensis* aus der Puppe des chinesischen Spinners *Monema flavescens* (darüber berichtete schon Joannis, Bull. Soc. Ent. France. 1896. 47.) und durch Brauns *Chrysis bombycida* Mocs. aus der Puppe eines südafrikanischen (Orange) Spinners (*Coenobasis anoena* Feld.) Ein grosser Theil der tropischen Chrysiden ist also bei anderen Insekten zu suchen, da dort die Gattungen *Osmia* und *Odynerus* spärlich vertreten sind. Auch würde es interessant sein festzustellen, wo *Cleptes orientalis* und *Euchroeus purpuratus* schmarotzen? — letztere zwei Arten sind in manchen Jahren in der Umgebung von Budapest nicht sehr selten.

S. 6. **L. v. A. Aigner:** Fürst Ferdinand von Bulgarien als Entomologe. Anlässlich der 20-jährigen Feier, dass Fürst Ferdinand den Thron von Bulgarien bestiegen hat, berichtet Verfasser über den Stand der entomologischen Sammlungen des Fürsten, die sich Theils in Sofia, Theils in Wien befinden.

S. 8. **St. Bordan:** Meine Reise nach Cyprus. I. Verfasser reiste 1900 nach der Insel Cyprus um dort zoologische Ansammlungen zu machen. Es wird die Reise bis dorthin beschrieben und über die Ergebnisse der ersten Excursionen in der Umgebung von Larnaka berichtet.

S. 13. **L. v. A. Aigner:** Die Tagfalter Ungarns. XXIV. Es wird mit der Beschreibung der *Erebia* Arten fortgefahren.

S. 17. **D. Kuthy:** Beiträge zur Orthopteren-Fauna Ungarns. Verf. bespricht Karny's Arbeit „Die Orthopteren Fauna des Küstengebietes von Österreich-Ungarn“ und führt die für unsere Fauna neuen Daten auf.

S. 24 **Speiser F.:** Coleopterologische Ausflüge. Unter dieser Titel veröffentlichte Verfasser (Gymnas.-Programm Kalocsa, 1907) eine Arbeit in welcher er seine Schüler in das Sammeln einführt. Eine Excursion wird daraus abgedruckt in welcher berichtet wird was der Streifsack und Schirm von verschiedenen Pflanzen, das Käfersieb etc. lieferte.

S. 31. **L. v. A. Aigner**: Veränderungen in der Lepidopteren-Fauna Ungarns I. Verfasser spricht über jene Veränderungen die durch Seitz's grosses Werk „Die Grossschmetterlinge der Erde“ bedingt werden.

S. 35. **Csiki E.**: Die Borkenkäfer Ungarns. XI. Verfasser beschreibt die Gattungen *Polygraphus* und *Hylurgus* mit ihren Arten und gibt die Bestimmungstabelle der *Hylastini*-Gattungen.

S. 39. **Csiki E.**: Ein neuer Käfer aus Ungarn. Verfasser gibt eine ungarische Übersetzung der vor kurzem in den Annales hist.-nat. Musei Nat. Hungariei (V. 1907. p. 578.) lateinisch beschriebenen *Dapsa* (*Phylira*) *Fodori* Csiki, die von Dr. J. Fodor zwischen Mária-Besnyó und Gödölló (Central-Ungarn) entdeckt wurde.

Kleinere Mittheilungen.

S. 40. **E. Csiki**. Das Sammeln von Flöhen. Verfasser gibt Anleitung wie Flöhe zu sammeln sind, macht Notizen über die bisher aus Ungarn bekannt gewordenen Flöhe und führt einige Säugethiere und Vögel auf, deren Flöhe aus Ungarn noch nicht bekannt sind. Schliesslich wird ersucht Flöhe für das National-Museum zu sammeln, damit dessen Sammlung vervollständigt werden kann.

S. 41. Über den Zweck der Hörner der Käfer wird nach Krausze's Mittheilung berichtet.

S. 41. Bericht über die neuesten dem British Museum zugefallenen grossen Sammlungen von Fry und anderen.

S. 42. Der Stich der Skorpione in Tunisz. (Beobachtungen Dr. Montet's).

S. 42. Über *Colias Myrmidone* var. *balcanicus* vom Trebevic bei Sarajevo (ab. *semialba* Wagn)

S. 42. Bewahrung der Insektensammlungen vor Raubinsekten.

S. 43. **L. Kosztka**: Über *Deilephila livornica* Esp.

S. 43. **D. E.**: Über die Arbeiter von *Vespa crabro*.

Literatur.

S. 44—47. Es werden Arbeiten von Flach, Petri, Schilsky, Grund und A. Aigner besprochen.

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Állatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet, Arthropoda, Kiadja a k. m. Természettudományi Társulat. Ára 35 k., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Állatmuzeum, utasítás állatok kitömésére s eltartására, és csontvázak készítésére, ábrákkal 1 korona 40 fill. — *Bein K.* A kis rovargyűjtő. Utasítás a kiválóbb rovarok megismerésére és gyűjtésére 2 kor. — *Szekeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill. — *Lejtényi S.* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötve 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kivándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötve 3 kor. 50 fill. — *Dr. Leudl A.* Rövid útmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovarani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer,* Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kolbe,* Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna fémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejű darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill. Adatok Magyarországról a fürkész darazsainak ismeretéhez I. 1 kor. 20 fill. Földünk fémdarazsainak magánrajza 40 kor.

Lepidoptera. *Aigner.* Magyarország lepkéi 51 színes táblával. Diszkótesben 30 kor. — *A. Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk,* Magyarország lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Hofmann,* Die Gross-Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb auf 71 farb Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösváry Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó-Duna mellékeiről 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabanidarum orbis terrarum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein K.* A kis bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calwer,* Käferbuch 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz,* Fauna Transsylvanica 12 kor.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.,* Adatok a hazai félröppiek ismeretéhez 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza 2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsökfélék természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R.* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Daday J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. hyzer K. és Kulczynski L.* Araneae Hungaria 3 kötet 24 kor. — *Herman O.,* Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak a 2—3. kötet kapható 16 kor. — *Dr. Leudl A.* A pókok, különösen a kerekháló-pókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles L.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: *Dr. Daday J.* A Magyarországon eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus-fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete 1 kor.

Magyarország bogárfaunája.

Vezérfonal a magyar szent korona országainak területén előforduló bogarak megismerésére.

IRTA

OSIKI ERNŐ

A Magyar Nemzeti Múzeum segédőre.

A három kötetes munka **első** kötete a bevezető morphologiai részen kívül a Caraboideákat és Staphylinoideákat, a **második** kötet a Palpicorniákat, Diversicorniákat és a Heteromerákat, a **harmadik** kötet pedig a Phytophaga, Rhynchophora és Lamellicornia családssorozatokat fogja tartalmazni.

Egy-egy kötet 5 füzetből áll,
**egy-egy füzet előfizetési ára 2 korona, bolti ára
2 kor. 40 f. II.**

Megjelent az I. kötet 1—4. füzete.

Előjegyzések és előfizetések a szerző czímére (Budapest, VIII., Nemzeti Múzeum) küldendők.

